

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
2ο ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ»
(ΕΠΕΑΕΚ)

Υποπρόγραμμα 1
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
Μέτρο 1.1
ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Ενέργεια 1.1.α
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΒΙΒΛΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ (ΣΟ)

*Βώρος Φαν., δ. φιλοσοφίας
Περάκης Ιωσήφ, δ. γλωσσολογίας
Γρυντάκης Ιωάνν., δ. ιστορίας
Χόρτης Άγγ., δ. ιστορίας
Σμπιλίρης Γ., δ. ιστορίας
Δάλκος Γ., δ. παιδαγωγικών
Τσικλείδη Ελπινίκη, εκπαιδευτικός Δ.Ε.
Ζάρα Ελένη, διοικ. Υπάλληλος του Π.Ι., γραμματέας*

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (ΘΕ)

*Λεοντσίνης Γ., καθηγητής Παν. Αθηνών
Μπουραζέλης Κ., καθηγητής Παν. Αθηνών
Σβολόπουλος Κ., καθηγητής Παν. Αθηνών
Σαββίδης Αλέξης, δ. ιστορίας
Κυρκίνη Αναστασία, δ. ιστορίας
Μαρκάτου Θεοδώρα, δ. ιστορίας της τέχνης*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
B. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Γ. ΣΚΟΠΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
I. ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
II. ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
Δ. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
E. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ
ΣΤ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
Z. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
H. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗ Β/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Από την προϊστορία ως το 300 μ. Χ.)

Β΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ - ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ - ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ) (300 μ.Χ. - 1453 μ. Χ)

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (1453 μ.Χ. - 20ος αι.)

ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ: (ΜΑΘΗΜΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)

Α΄ ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΕΩΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ)
(ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

Α΄΄ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ: ΡΙΖΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
(ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ)

Β΄ ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΕΩΣ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (565 μ. Χ. -1815 μ.Χ.)
(ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

Β΄ ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ: ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
(ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ)

Β΄ ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
(ΜΑΘΗΜΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ)

Γ΄ ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1815) ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ (1995)
(ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

Γ΄ ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ: ΙΣΤΟΡΙΑ
(ΜΑΘΗΜΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ)

A. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η σημασία που έχει η γνώση της Ιστορίας στη διαμόρφωση των αντιλήψεων των ανθρώπων, καθώς και στη διατήρηση της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας των λαών, καθιστά το μάθημα της Ιστορίας εντελώς απαραίτητο σε όλα τα στάδια της εκπαίδευσης. Στην Ελλάδα το μάθημα της Ιστορίας διδάσκεται συστηματικά από την ίδρυση του κράτους μέχρι σήμερα. Εξάλλου, σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες το μάθημα της Ιστορίας αποτελούσε και αποτελεί σημαντικό τμήμα του προγράμματος. Παρά το γεγονός ότι εδώ και αρκετές δεκαετίες το τεχνοκρατικό πνεύμα που αναπτύχθηκε προκάλεσε μια τάση υποχώρησης των ανθρωπιστικών σπουδών, θεωρείται ότι για το σημερινό άνθρωπο η ιστορική γνώση είναι τουλάχιστον το ίδιο σημαντική με τη γνώση που προσφέρει η διδασκαλία των φυσικών επιστημών. Στο επίπεδο μάλιστα του σχολικού προγράμματος, η οργάνωση των επιμέρους μαθημάτων με βάση την Ιστορία θεωρείται σε πολλές χώρες ως ένας από τους πλέον κατάλληλους τρόπους ανάπτυξης των προγραμμάτων των ανθρωπιστικών σπουδών, και έτσι αναγνωρίζεται έμμεσα η σημασία του μαθήματος αλλά και του τρόπου προσέγγισης των πραγμάτων που προτείνει η Ιστορία ως επιστήμη. Η ιστορική γνώση, ως σπουδή της ζωής της κοινωνίας του παρελθόντος σε όλες τις εκφάνσεις, θεωρείται ότι συμβάλλει στην προσπάθεια σύνθεσης των ποικίλων ιδιαίτερων θεμάτων που περιλαμβάνει το πρόγραμμα.

Είναι γεγονός ότι η διδασκαλία της Ιστορίας συναντά πολλές αντικειμενικές δυσχέρειες ως προς την ύλη και τις μεθόδους που μπορούν να χρησιμοποιηθούν. Σε σχέση με τις φυσικές επιστήμες που έχουν το πλεονέκτημα ότι μπορούν να φέρουν τους μαθητές άμεσα αντιμέτωπους με τα αντικείμενα που εξετάζουν, η Ιστορία, λόγω της φύσεως του υλικού της, δεν έχει αυτή την ευχέρεια και γι' αυτό έχει ανάγκη από διαφορετικές διδακτικές μεθόδους. Οι μέθοδοι και τεχνικές που πρέπει να επινοηθούν οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη ότι οι μαθητές δεν μπορούν να έχουν κατ' ευθείαν εμπειρία του παρελθόντος και δυνατότητα κατανόησης εννοιών, που συχνά είναι υψηλού επιπέδου αφαίρεσης. Οι έννοιες του χρόνου και της μεταβολής παρουσιάζουν δυσκολίες, επειδή είναι αναπόφευκτο να γίνουν κρίσεις, παραγωγικοί συλλογισμοί και να εξαχθούν συμπεράσματα, διαδικασίες που απαιτούν την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και άλλων δεξιοτήτων σε αρκετά υψηλό βαθμό. Εφόσον όμως η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και των συναφών δεξιοτήτων αποτελεί αίτημα της σύγχρονης εκπαίδευσης, είναι φανερό ότι το μάθημα της Ιστορίας πρέπει να αντιμετωπιστεί ως αναντικατάστατο τμήμα του προγράμματος σπουδών και να καταβληθεί προσπάθεια εκμετάλλευσης των πλεονεκτημάτων του.

Το πρόβλημα της επιλογής της ύλης

Για την επιλογή της ύλης η ηλικία των μαθητών αποτελεί ουσιαστικό κριτήριο, κυρίως σε ότι αφορά τη λογική εξήγηση των γεγονότων, εφόσον η ηλικία συναρτάται με την αφομοιωτική ικανότητα των μαθητών. Σύμφωνα με τα πορίσματα της γνωστικής ψυχολογίας, τα παιδιά ηλικίας 7-12 χρόνων βρίσκονται στο στάδιο που χαρακτηρίζεται από τη συγκεκριμένη λογική σκέψη, ενώ τα παιδιά ηλικίας 12-14 ή 16 χρόνων βρίσκονται στο στάδιο της αφηρημένης σκέψης. Έτσι, για τους μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης υποστηρίζεται ότι οι βιογραφίες μεγάλων ανδρών και μάλιστα με δραματικό τρόπο, όπως επίσης και η χρησιμοποίηση αντίθετων

“παραδειγμάτων” μπορούν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον και να κάνουν το μάθημα περισσότερο ελκυστικό.

Η κύρια ευθύνη των εκπαιδευτικών για τα παιδιά ηλικίας 13-16 ετών είναι να δώσουν δημιουργικές εμπειρίες του παρελθόντος που θα προωθήσουν την ανάπτυξη της ιστορικής κρίσης ή θα διαμορφώσουν το απαραίτητο υπόβαθρο γι' αυτήν. Η εμπάθυνση σε θέματα κατανόησης και επιστημονικής ερμηνείας των ιστορικών γεγονότων, υποκειμενικότητας και ελέγχου των ιστορικών πηγών, εφόσον αποτελεί διαδικασία που απαιτεί υψηλότερο βαθμό αφαίρεσης, κρίνεται σκόπιμο να επιχειρείται στις μεγαλύτερες τάξεις των σχολείων της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Οι όψεις της ζωής που εξαιρούνται μπορούν να αποτελούν στοιχείο που προσδιορίζει τον τρόπο αντιμετώπισης όχι μόνο των ιστορικών γεγονότων, αλλά και γενικότερα των παιδευτικών αναγκών. Πολλές φορές διατυπώνεται η άποψη ότι η σχολική Ιστορία συχνά αποτελεί μια χωρίς νόημα παράθεση ονομάτων, χρονολογιών, στρατιωτικών γεγονότων, κρατών και πολιτισμών. Παρ' όλο που όλα αυτά τα στοιχεία θεωρούνται απαραίτητα στη διδασκαλία της Ιστορίας, είναι φανερό ότι το βάρος πρέπει να δίνεται κυρίως στις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές δομές. Η αδυναμία της σχολικής Ιστορίας να ανταποκριθεί σ' αυτή την απαίτηση, μπορεί να έχει ως συνέπεια τη συρρίκνωση των θετικών επιδράσεων που ασκεί το μάθημα της Ιστορίας στους μαθητές. Αν δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στα ήθη και τις συμπεριφορές των ανθρώπων παρά στα ίδια τα γεγονότα, το γνωστικό αποτέλεσμα έχει μεγαλύτερη διάρκεια. Η επιλογή αυτή προϋποθέτει την αποδοχή των κριτηρίων της σπουδαιότητας και καταλληλότητας, που αναζητούνται με βάση τη διάρκεια της επίδρασης των ιστορικών γεγονότων και την ελκυστικότητα που έχουν για τους μαθητές, σε συνάρτηση με το γνωστικό τους υπόβαθρο.

Η ομαδοποίηση των ιστορικών γεγονότων με διαφορετικούς τρόπους αποτελεί προσδιοριστικό στοιχείο του περιεχομένου του μαθήματος και εκφράζει τις διαφορετικές οπτικές γωνίες από τις οποίες είναι δυνατόν να παρατηρηθούν τα ιστορικά γεγονότα. Η “βιογραφική” εξιστόρηση των γεγονότων, που παλαιότερα επικρατούσε ως τρόπος ομαδοποίησης, αντικαθίσταται από την ανάπτυξη του περιεχομένου με βάση την αμοιβαία σχέση μεταξύ των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και πνευματικών συνθηκών και μεταβολών. Μία “οριζόντια” θεώρηση των γεγονότων στοχεύει να καλύψει τη μελέτη μιας μικρής περιόδου εις βάθος, με την εξέταση όλων των εκφάνσεων της ζωής ταυτόχρονα και σε συσχετισμό μεταξύ τους, όπως στην πραγματική ζωή. Μία “κάθετη” θεώρηση των γεγονότων αποσκοπεί να παρουσιάσει την εξέλιξη ιστορικών μορφών στη διάρκεια πολλών αιώνων και να βοηθήσει στην κατανόηση της σπουδαιότητας αυτών των μορφών, της μικρής ή μεγάλης σημασίας τους.

Κατά συνέπεια, η επιλογή των περιεχομένων των προγραμμάτων σπουδών αποτελεί μια διαδικασία που οφείλει να λαμβάνει υπ' όψιν κατ' αρχήν το πνευματικό επίπεδο των μαθητών. Όποια άλλα κριτήρια χρησιμοποιηθούν και όποιες επί μέρους ομαδοποιήσεις “κατασκευασθούν”, πρέπει να εξαρτώνται από αυτή τη βασική προϋπόθεση. Πρέπει επίσης να συνυπολογίζεται ότι η επιλογή του περιεχομένου επιδρά και σε άλλα στοιχεία της διδακτικής διαδικασίας, λ.χ. στους σκοπούς του μαθήματος και στις χρησιμοποιούμενες μεθόδους και τεχνικές.

B. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Οι γενικές αρχές σύνταξης των Π.Σ. διαγράφουν ένα σαφές πλαίσιο και αφορούν δύο επίπεδα:

1. Το επίπεδο της επιλογής των σκοπών και των περιεχομένων, με βάση επιστημονικές και παιδαγωγικές αρχές.
2. Το επίπεδο της οργάνωσης των προγραμμάτων από τεχνική άποψη (δομικά στοιχεία του curriculum).

Κατά τη σύνταξη των Π.Σ. είναι αυτονόητο ότι λαμβάνονται υπόψη τα σύγχρονα δεδομένα της επιστήμης, τόσο της αντίστοιχης με το αντικείμενο (Ιστορία), όσο και των σχετικών προς τη διδακτική διαδικασία (Παιδαγωγική, Ψυχολογία). Η εγκυρότητα του περιεχομένου των Π.Σ. αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη βελτίωση της συγγραφής των σχολικών βιβλίων και της διδασκαλίας του μαθήματος στη σχολική τάξη.

Είναι αναγκαίο να συνειδητοποιηθεί η σχέση μεταξύ του γενικού σκοπού της Ιστορίας ως μαθήματος και των γενικών σκοπών της αγωγής, όπως αυτοί διατυπώνονται σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες. Επί πλέον είναι αυτονόητο ότι το μάθημα της Ιστορίας συμβάλλει στην επίτευξη των γενικών σκοπών της Εκπαίδευσης, που αφορούν τόσο την κοινωνικοποίηση του ατόμου, όσο και την προσωπική του ανάπτυξη.

Οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, τουλάχιστον κατά βαθμίδα εκπαίδευσης, το νοητικό επίπεδο και η αφομοιωτική τους ικανότητα είναι λογικό να προσδιορίζουν και το επίπεδο δυσκολίας του περιεχομένου των μαθημάτων. Αλλά και η σπειροειδής ανάπτυξη των Π.Σ. της Ιστορίας σε Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο απορρέει ως ανάγκη από την παραδοχή αυτών ακριβώς των δεδομένων.

Η αρχή της συνέχειας, δηλαδή της σταδιακής και εξελικτικής οργάνωσης των περιεχομένων μάθησης, επιβάλλει όχι μόνο την ενημέρωση για τα Π.Σ. Ιστορίας των άλλων βαθμίδων αλλά και τη διαρκή συνεργασία μεταξύ των επί μέρους ομάδων που ασχολούνται με τη σύνταξη των Π.Σ.

Η παρουσίαση ενιαίας εικόνας του παρελθόντος δεν είναι απαίτηση που απορρέει μόνο από τις σύγχρονες επιστημονικές αντιλήψεις αλλά και από τις πρόσφατες θεωρίες για τη διδακτική του μαθήματος. Αυτό σημαίνει ότι κατά τη διαδικασία επιλογής των περιεχομένων των Π.Σ. πρέπει να επιδιώκεται η παρουσίαση όλου του φάσματος των ιστορικών γεγονότων (οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική Ιστορία).

Οι συντάκτες των Π.Σ. οφείλουν να γνωρίζουν το συνολικό σχολικό πρόγραμμα και των τριών βαθμίδων της εκπαίδευσης καθώς και τα ισχύοντα Ωρολόγια Προγράμματα, ιδιαίτερα αυτά της Ιστορίας. Έτσι αυξάνουν οι πιθανότητες επιλογής και περιγραφής των περιεχομένων που θα εξασφαλίζουν τη συνέχεια της ιστορικής γνώσης.

Ειδικότερα η σχέση της Ιστορίας με άλλες επιστήμες (π.χ. Γεωγραφία, Οικονομία), όπως αυτές εμφανίζονται στο ισχύον Σχολικό Πρόγραμμα κάθε βαθμίδας, πρέπει να θεωρείται δεδομένο που μπορεί να είναι άμεσα εκμεταλλεύσιμο. Έτσι μπορεί να εξασφαλισθεί η συνοχή της γνώσης, ώστε οι μαθητές να διαμορφώσουν ένα δικό τους συνεκτικό σχήμα μέσω των επί μέρους σχολικών εμπειριών.

Πρέπει να συνειδητοποιηθεί η ανάγκη σύνταξης «ανοιχτών» και ευέλικτων Π.Σ. ώστε να δίνεται η δυνατότητα αναθεώρησης και διαρκούς αναμόρφωσης στο μέλλον. Ταυτόχρονα, τόσο οι συγγραφείς των σχολικών βιβλίων, όσο και οι

διδάσκοντες το μάθημα θα έχουν την ευκαιρία να προσεγγίσουν με περισσότερη φαντασία και πρωτοτυπία το περιεχόμενο των Π.Σ.

Η επιστημονική επάρκεια και εντιμότητα απαιτεί την απαλλαγή από δογματικές και σοβινιστικές αντιλήψεις. Η αποδοχή αυτής της αρχής μπορεί να αφορά όλα τα διδακτικά αντικείμενα, αποκτά όμως ιδιαίτερη σημασία στη διαμόρφωση του περιεχομένου των μαθημάτων με ιδεολογικού χαρακτήρα προεκτάσεις, όπως είναι η Ιστορία.

Γ. ΣΚΟΠΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. Ο γενικός σκοπός του μαθήματος της Ιστορίας

Γενικός σκοπός της Ιστορίας είναι η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και ιστορικής συνείδησης. Ο κοινά αποδεκτός σκοπός της μελέτης της Ιστορίας που αφορά τη γνώση του παρελθόντος για την κατανόηση του παρόντος και το σχεδιασμό του μέλλοντος, υφίσταται ως βασική ιδέα για τον προσδιορισμό της ιστορικής συνείδησης και ιστορικής σκέψης. Ειδικότερα, η ανάπτυξη ιστορικής σκέψης αφορά την κατανόηση των ιστορικών γεγονότων και τη σύνδεση αιτίων και αποτελεσμάτων, ενώ η καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης αφορά την κατανόηση της συμπεριφοράς του ανθρώπου σε συγκεκριμένες καταστάσεις και την εξασφάλιση των προϋποθέσεων για την εκδήλωση υπεύθυνης συμπεριφοράς στο παρόν και το μέλλον. Έτσι με τη διδασκαλία της Ιστορίας μπορεί ο μαθητής να αποκτήσει όχι μόνο την επίγνωση ότι ο σύγχρονος κόσμος αποτελεί συνέχεια του παρελθόντος, αλλά και την επίγνωση ότι ο σύγχρονος ιστορικός ορίζοντας συνδέεται άμεσα με τη ζωή του. Ο σκοπός της ιστορικής σκέψης και συνείδησης συνδέεται έτσι με το γενικότερο σκοπό της εκπαίδευσης που αναφέρεται στην προετοιμασία συνειδητών πολιτών.

2. Οι επιμέρους σκοποί κατά βαθμίδα εκπαίδευσης

Ο Γενικός σκοπός διδασκαλίας της Ιστορίας αναλύεται σε επιμέρους σκοπούς ανάλογα με τη βαθμίδα εκπαίδευσης που αφορούν τα Π.Σ. της Ιστορίας ως εξής:

Ι. ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Α. Με τη διδασκαλία στοιχείων Ιστορίας στις δύο ή τρεις μικρότερες τάξεις του δημοτικού σχολείου (ηλικία 6 έως 8 ετών) επιδιώκεται:

- Να αναπτύξουν οι μαθητές ενδιαφέρον για το παρελθόν και εκτίμηση για τα ανθρώπινα επιτεύγματα σε σχέση και με σεβασμό προς το φυσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν.
- Να συνειδητοποιήσουν τις αλλαγές που σημειώνονται στη ζωή των ίδιων, των οικογενειών τους και του τοπικού τους περιβάλλοντος.
- Να ενημερωθούν για αξιοσημείωτα γεγονότα (τοπικά, εθνικά και σημαντικά διεθνή γεγονότα, γεγονότα που σχετίζονται με θρησκευτικές, αθλητικές ή άλλες κοινωνικές δραστηριότητες).
- Να γνωρίσουν εξέχουσες προσωπικότητες που με τη δράση τους συμπυκνώνουν ευρύτερες τάσεις και εξελίξεις (άγιοι, ηγέτες, καλλιτέχνες, εξερευνητές, εφευρέτες, επιστήμονες, αθλητές κτλ.).
- Να αναπτύξουν στοιχειώδη αίσθηση του χρόνου, καθώς και της χρονικής αλληλουχίας γεγονότων ή αντικειμένων, και να εξοικειωθούν με τη χρήση λέξεων ή φράσεων που σχετίζονται με τη ροή του χρόνου και με τους τρόπους μέτρησής του (π.χ. παλιό, νέο, πριν, μετά, πολύ πριν, μέρες της εβδομάδας, μήνες, χρόνια, κτλ.).
- Να μάθουν να αναγνωρίζουν και να αξιολογούν διάφορα ιστορικά αντικείμενα - μαρτυρίες (π.χ. εικόνες, φωτογραφίες, κινηματογραφικές ταινίες, τηλεοπτικά προγράμματα, θεατρικά έργα, τραγούδια, γραπτά κείμενα, μουσειακά εκθέματα ή αντίγραφα, προφορικές μαρτυρίες, κτίρια, τοποθεσίες, κ.ά.).

- Να καλλιεργήσουν την ικανότητα ανακοίνωσης των ιστορικών γνώσεων και απόψεών τους μέσα από ποικίλους τρόπους, προφορικά, γραπτά ή με άλλο μέσο έκφρασης.
- Να αναπτύξουν θετική στάση στην προαγωγή και τη διαφύλαξη της εθνικής τους κληρονομιάς.

Οι παραπάνω στόχοι εξυπηρετούνται μέσα από τη διδασκαλία του μαθήματος «**Μελέτη του περιβάλλοντος**», όπως επίσης και με τη διδασκαλία της ελληνικής μυθολογίας, η οποία ενεργοποιεί τη φαντασία των μαθητών και τους ενισχύει το ενδιαφέρον για τη μελέτη του παρελθόντος, ενώ παράλληλα τους μεταβιβάζει εν σπέρματι βασικές αντιλήψεις της αρχαίας ελληνικής σκέψης για τον κόσμο του ανθρώπου.

B. Στις τρεις ή τέσσερις ανώτερες τάξεις του δημοτικού σχολείου (ηλικίες 8 έως 12 ετών), η Ιστορία διδάσκεται ως χωριστό διδακτικό αντικείμενο, και με τη διδασκαλία της επιδιώκεται:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές σημαντικά γεγονότα και εξελίξεις της ελληνικής ιστορίας από την αρχαιότητα ως σήμερα, καθώς και στοιχεία της ιστορίας των άλλων αρχαίων ή νεότερων πολιτισμών και λαών.
- Να βιώσουν την αλλαγή που συντελείται στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων σε διάστημα μακρών χρονικών περιόδων.
- Να αναπτύξουν την ικανότητα της κατανόησης του χρόνου και της χρήσης των σχετικών όρων (π.χ. αρχαίος, π.Χ.- μ.Χ. αιώνας, αιώνας, δεκαετία, χιλιετία, εποχή μεσοπολέμου κ.ά.).
- Να συσχετίζουν μεταξύ τους γεγονότα και εξελίξεις της ίδιας ή διαφορετικών ιστορικών περιόδων.
- Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του γεωγραφικού παράγοντα για τη διαμόρφωση της ιστορικής εξέλιξης ενός τόπου.
- Να αξιοποιούν διάφορες ευκαιρίες για την ενασχόλησή τους με την ιστορία της περιοχής τους και την ένταξή της στον ευρύτερο εθνικό ιστορικό χώρο.
- Να ενημερωθούν για τις κοινωνικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές και εθνικές διαφοροποιήσεις των κοινωνιών τις οποίες μελετούν.
- Να κατανοούν και να αποδέχονται τις πολιτισμικές, θρησκευτικές ή άλλες διαφοροποιήσεις ως θεμελιώδες δικαίωμα των ανθρώπων σε μια δημοκρατική κοινωνία και ως θετικό παράγοντα της εξέλιξής της.
- Να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα της ειρηνικής συνύπαρξης, της αλληλοκατανόησης και της συνεξέλιξης των λαών.
- Να γνωρίσουν τις ιδέες, τις πεποιθήσεις και τις στάσεις των ανθρώπων στην ιστορική τους πορεία.
- Να θέτουν ερωτήσεις και να δίνουν απαντήσεις, σχετικές με τη διδασκόμενη ιστορική ύλη.
- Να διδαχτούν πώς να οργανώνουν και πώς να ανακοινώνουν την ιστορική τους γνώση και άποψη, με ποικίλους τρόπους· να έχουν δηλαδή ευκαιρίες για ανάκληση, επιλογή και οργάνωση της ιστορικής πληροφόρησης (π.χ. χρονολογιών και όρων).
- Να μάθουν πώς να οργανώνουν και πώς να παρουσιάζουν την ιστορική τους γνώση και γνώμη, προφορικά, γραπτά, οπτικά, μέσω διάφορων τεχνικών αφήγησης ή περιγραφής.
- Να οικειωθούν το αναγκαίο λεξιλόγιο για την κατανόηση των συγκεκριμένων περιόδων και θεμάτων που διδάσκονται (π.χ. έθνος, πολιτισμοί, εισβολή,

κατάκτηση, εγκατάσταση, υποδούλωση, εμπόριο, βιομηχανία, νομοθεσία, οικονομία κλπ).

II. ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Με τη διδασκαλία της Ιστορίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση επιδιώκονται οι παρακάτω επιμέρους σκοποί:

- Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι ο κόσμος στον οποίο ζουν είναι αποτέλεσμα μιας εξελικτικής πορείας, με υποκείμενα δράσης τους ανθρώπους.
- Να καταστούν ικανοί, μέσα από τη γνώση του παρελθόντος, να κατανοήσουν το παρόν, να στοχαστούν για τα προβλήματά του και να προγραμματίσουν υπεύθυνα το μέλλον τους..
- Να συνειδητοποιήσουν την προσωπική τους ευθύνη για την πορεία της κοινωνίας στην οποία ζουν.
- Να διαμορφώσουν, μέσα από τη μελέτη των επιμέρους πολιτισμών και της συνεισφοράς τους στον παγκόσμιο πολιτισμό, πνεύμα μετριοπάθειας, ανοχής και σεβασμού στο διαφορετικό.
- Να οικοδομήσουν, μέσα από τη μελέτη του δικού τους πολιτισμού, την εθνική και πολιτιστική τους ταυτότητα.
- Να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα επιλογής και κριτικής αξιολόγησης των ιστορικών πηγών.

Ειδικότερα για το Γυμνάσιο και το Λύκειο επιδιώκονται οι παρακάτω σκοποί:

1. ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

- Να γνωρίσουν οι μαθητές την ιστορική πορεία του Ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, με αναφορές στην ευρύτερη παγκόσμια ιστορία.
- Να οικειώνονται βαθμιαία το ειδικό λεξιλόγιο της ιστορικής επιστήμης.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι η κατανόηση κάθε κοινωνίας προϋποθέτει τη μελέτη όλων των πτυχών της (πολιτικής, οικονομικής, πολιτιστικής, θρησκευτικής κ.λ.π.).
- Να κατανοούν την έννοια του χρόνου και των τρόπων μέτρησής του και να εντάσσουν τα γεγονότα στις ιστορικές περιόδους.
- Να εντοπίζουν, κατά τη μελέτη των ιστορικών γεγονότων ή φαινομένων, αίτια και αποτελέσματα.
- Να συγκρίνουν ιστορικά γεγονότα ή φαινόμενα και να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές.
- Να αναλύουν ένα γεγονός ή φαινόμενο και να διαπιστώνουν τις σχέσεις μεταξύ των επιμέρους στοιχείων.
- Να κατανοήσουν ότι η αξιοπιστία της ιστορικής αφήγησης θεμελιώνεται στην ορθή αξιοποίηση των πηγών.
- Να αποκτήσουν την ικανότητα να διακρίνουν, στις ιστορικές μαρτυρίες, γεγονότα, αιτίες, απόψεις κ.λ.π.
- Να προσεγγίζουν τα ιστορικά γεγονότα χωρίς άκριτη αποδοχή των ιστορικών ερμηνειών, απόψεων κ.λ.π.
- Να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στη σπουδή του παρελθόντος ως παράγοντα απόκτησης αυτογνωσίας και κατανόησης της κοινωνίας.
- Να συνειδητοποιήσουν την προσφορά του ελληνικού έθνους στον παγκόσμιο πολιτισμό και να διαμορφώσουν ανάλογη συνείδηση.

2. ΓΙΑ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

- Να γνωρίσουν οι μαθητές την ελληνική και παγκόσμια ιστορία από την αρχαιότητα ως σήμερα και να κατανοήσουν το βαθμό σύνδεσης της ιστορικής πορείας του Ελληνισμού με τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.
- Να κατανοήσουν, ειδικότερα, την πολυπλοκότητα του σύγχρονου κόσμου με τη συστηματική μελέτη του 20ού αιώνα.
- Να γνωρίσουν διαστάσεις του ιστορικού γίνεσθαι που δεν παρουσιάστηκαν ή δεν μελετήθηκαν συστηματικά στις προηγούμενες βαθμίδες της Εκπαίδευσης.
- Να γνωρίσουν τους διάφορους πολιτισμούς, να εθιστούν στη διαδικασία μελέτης των σχέσεων μεταξύ των λαών, και να εκτιμήσουν τη συνεισφορά των λαών αυτών στον παγκόσμιο πολιτισμό.
- Να οικειωθούν το περιεχόμενο ιστορικών όρων και εννοιών, αναγκαίων για τη βαθύτερη και πληρέστερη ιστορική γνώση ή σχετικών με διαστάσεις της ιστορικής πραγματικότητας που δεν διδάχτηκαν στην εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση.
- Να εμβαθύνουν στα γεγονότα και να κατανοήσουν την πολυμορφία και τη διαπλοκή των αιτιακών παραγόντων που επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων.
- Να συνδέουν και να συσχετίζουν με τρόπο τεκμηριωμένο γεγονότα και ιδέες διαφόρων εποχών και τόπων.
- Να συνθέτουν και παρουσιάζουν με τρόπο ολοκληρωμένο και διεξοδικό ιστορικά θέματα.
- Να αναλύουν ιστορικά δεδομένα και να τα αξιοποιούν για τη βαθύτερη κατανόηση του ιστορικού παρελθόντος.
- Να κατανοήσουν ότι η Ιστοριογραφία είναι «ανακατασκευή» του παρελθόντος, ότι βασίζεται σε πηγές και ότι συνιστά επιλεκτική διαδικασία.
- Να προσεγγίζουν κριτικά διάφορα είδη ιστορικών πηγών ανάλογα με το είδος τους και την εποχή στην οποία αναφέρονται.
- Να εισαχθούν στη διαδικασία κατανόησης, ανάλυσης και αξιολόγησης των διαφορετικών οπτικών με τις οποίες προσεγγίζονται και ερμηνεύονται τα ιστορικά γεγονότα και φαινόμενα από τους ιστορικούς.
- Να συλλαμβάνουν το ιστορικό παρελθόν ως ολότητα, σε κάθε εξεταζόμενη περίοδο, ως συνάρθρωση των ποικίλων πεδίων της ανθρώπινης δραστηριότητας.
- Να συνειδητοποιήσουν την ατομική και συλλογική ευθύνη του ανθρώπου για τη δημοκρατική λειτουργία της ανθρώπινης κοινωνίας και την πρόοδο του πολιτισμού.
- Να αναπτύξουν θετική στάση για την ανάγκη συμμετοχής τους στο ιστορικό γίνεσθαι.

Δ. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η μορφή ανάπτυξης των περιεχομένων των Π.Σ. στο μάθημα της Ιστορίας είναι σπειροειδής. Τα προγράμματα αναπτύσσονται στις δύο βαθμίδες της γενικής εκπαίδευσης με βάση την αντιληπτική ικανότητα των μαθητών κατά τα στάδια φοίτησής τους στο Δημοτικό, στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο.

Η επιλογή αυτή στηρίζεται κυρίως στα επιστημονικά πορίσματα της Ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής, που αναγνωρίζουν ότι οι γνωστικές λειτουργίες διαφοροποιούνται ανάλογα με την ηλικία των μαθητών. Η ανάπτυξη της ιστορικής ύλης σε «γραμμική» μορφή θα είχε, κατά συνέπεια, ως αποτέλεσμα τη διαφορετική προσέγγιση των ιστορικών περιόδων κατά βαθμίδα εκπαίδευσης και επομένως την ανισοβαρή αντιμετώπισή τους. Γίνεται όμως προσπάθεια αμοιβαίου συντονισμού και αποσυμφόρησης της ιστορικής ύλης μεταξύ Γυμνασίου και Λυκείου με τον καθορισμό ενός περισσότερο ελλαδοκεντρικού (για το Γυμνάσιο) ή παγκόσμιου (για το Λύκειο) άξονα παρουσίας της.

Σύμφωνα με τη βασική αυτή επιλογή η διδακτέα ύλη ορίζεται ως εξής:

I. Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

- Στις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου οι μαθητές θα εξοικειώνονται με τις βασικές ιστορικές έννοιες, κυρίως μέσα από το μάθημα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.
- Ειδικότερα, στην Γ΄ τάξη θα διδάσκονται επίσης η αρχαία ελληνική μυθολογία και στοιχεία της προϊστορίας και της πρωτοϊστορίας.
- Στην Δ΄ τάξη θα διδάσκεται η Αρχαία Ελληνική Ιστορία.
- Στην Ε΄ τάξη θα διδάσκεται η Ρωμαϊκή και Βυζαντινή Ιστορία.
- Στην ΣΤ΄ τάξη θα διδάσκεται η Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία.

Η διδακτέα ιστορική ύλη στο δημοτικό σχολείο επικεντρώνεται κυρίως στην ιστορία του ελληνικού έθνους χωρίς να αποκλείονται να γίνονται αναφορές, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο, για την κατανόησή της και την ένταξή της στην ευρωπαϊκή και στην παγκόσμια ιστορία, σε γεγονότα ή ιστορικά φαινόμενα της βαλκανικής, της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας ιστορίας. Το μάθημα της Ιστορίας στο δημοτικό σχολείο περιορίζεται στα σημαντικότερα γεγονότα και φαινόμενα της ελληνικής ιστορίας από την αρχαιότητα ως σήμερα, χωρίς υπερβολική συσσώρευση γνωστικού υλικού ή αφηρημένων εννοιών, ώστε να είναι εύληπτο και ευχάριστο στους μαθητές.

II. Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

1. Γυμνάσιο

Διδάσκεται η ελληνική ιστορία από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη εποχή, με συστηματικότερη ανάλυση των πολιτικών, πολιτισμικών, οικονομικών και κοινωνικών γεγονότων και φαινομένων της, καθώς και βασική σύνδεσή της με την ευρωπαϊκή και τη διεθνή ιστορία. Η κατανομή της διδακτέας ύλης έχει ως εξής:

Α΄ τάξη Γυμνασίου

Αρχαία Ελληνική Ιστορία έως και την κλασική περίοδο, με βασικό περίγραμμα μόνο της ιστορίας των ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων, από τους προϊστορικούς χρόνους ως το 300 μ.Χ.

Β΄ τάξη Γυμνασίου

Μεσαιωνική Ελληνική Ιστορία (Βυζαντινή - Ευρωπαϊκή - Ανατολικού και Βαλκανικού κόσμου), από το 300 μ.Χ. ως το 1453 μ.Χ.

Γ΄ τάξη Γυμνασίου

Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία (με βασική σύνδεση με την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια), από το 1461 ως σήμερα.

2. Λύκειο

Στο Λύκειο γίνεται συστηματική διδασκαλία της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας ιστορίας, από τους αρχαίους χρόνους ως τη σύγχρονη εποχή. Η ελληνική ιστορία θα εντάσσεται οργανικά στο ευρωπαϊκό και το ευρύτερο διεθνές πλαίσιο ως επιμέρους τμήμα του και θα καταλαμβάνει εκεί το χώρο που αντιστοιχεί στην εκάστοτε σημασία της ελληνικής συμβολής. Η ιστορική ύλη που θα διδάσκεται στο Λύκειο θα εξυπηρετεί έτσι και την κατά το δυνατόν αποσυμφόρηση της ύλης του Γυμνασίου, διότι θα αναπτύσσει διεξοδικά και θα αναλύει συστηματικά διεθνή ιστορικά γεγονότα και φαινόμενα διεθνούς εμβέλειας, τα οποία θα παρουσιάζονται με συνοπτικό τρόπο στο Γυμνάσιο.

Στο Λύκειο δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στη νεότερη και σύγχρονη ιστορία, ώστε να προετοιμαστούν οι μαθητές για την ένταξή τους στη σύγχρονη ελληνική, ευρωπαϊκή και παγκόσμια κοινότητα.

Η διδακτέα ύλη κατανέμεται ως εξής:

Α΄ τάξη Λυκείου

Ιστορία του Αρχαίου κόσμου, από τους προϊστορικούς πολιτισμούς της Ανατολής έως και την εποχή του Ιουστινιανού.

Β΄ τάξη Λυκείου

Ιστορία του Μεσαιωνικού και Νεότερου κόσμου, από την εποχή του Ιουστινιανού έως το Συνέδριο της Βιέννης.

Γ΄ τάξη Λυκείου

Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου κόσμου, από το Συνέδριο της Βιέννης ως σήμερα.

E. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1. Αρχές της διδακτικής διαδικασίας

Το μάθημα της Ιστορίας αποτελεί σημαντικό μέσο για την επίτευξη ευρύτερων σκοπών της αγωγής και της εκπαίδευσης: παρέχει γνώσεις που δίνουν στο μαθητή στοιχεία απαραίτητα για να επιβιώσει στη σύγχρονη κοινωνία, να ασκήσει με μεγαλύτερη επιτυχία επαγγελματικές δραστηριότητες, να γνωρίσει σε ιστορικό βάθος και πλάτος τον τρόπο λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος, να κατανοήσει το κοινωνικό γίγνεσθαι και να μετέχει ενεργά σ' αυτό. Οι επιδιώξεις αυτές δεν επιτυγχάνονται μόνο με την επιλογή κάποιας ιστορικής ύλης αλλά κυρίως με την καθημερινή προσπάθεια διδασκόντων και διδασκομένων. Η συνεργασία των δύο αυτών παραγόντων της διδακτικής-μαθησιακής διαδικασίας είναι ανάγκη να στηρίζεται σε ορισμένες αρχές.

Η **εγκυρότητα της γνώσης** αποτελεί σημαντική αρχή για τον διδάσκοντα και σημαίνει υπεύθυνη επιστημονική αντιμετώπιση των ιστορικών γεγονότων που διδάσκονται αλλά και του τρόπου με τον οποίο αυτά προσεγγίζονται. Η **παιδαγωγική ευθύνη** επιβάλλει την υιοθέτηση δραστηριοτήτων και τεχνικών επικοινωνίας με τους μαθητές, οι οποίες εξασφαλίζουν ίσες ευκαιρίες συμμετοχής στη διαδικασία της μάθησης και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της αυτονομίας τους. Η υιοθέτηση τέτοιας παιδαγωγικής συμπεριφοράς που βασίζεται στις ανάγκες των μαθητών προϋποθέτει την αποδοχή των αρχών της **παιδοκεντρικότητας** και της **εξατομίκευσης**. Η ανάπτυξη της **κριτικής σκέψης** και όχι η στείρα απομνημόνευση και αναπαραγωγή της γνώσης πρέπει να αποτελεί διαρκή επιδίωξη του διδάσκοντος. Το μάθημα της Ιστορίας προσφέρει πολλές ευκαιρίες για την ανάπτυξη της ικανότητας μεταφοράς από τον ένα συμβολικό κώδικα στον άλλο, στοιχείο που αποτελεί βασικό κριτήριο για την εις βάθος κατανόηση των πραγμάτων και την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Η λεγόμενη «διοίκηση» της τάξης δεν μπορεί να αποσκοπεί παρά μόνο στη διαμόρφωση του κατάλληλου για τη διδασκαλία **παιδαγωγικού κλίματος**. Η συνειδητοποίηση των διαφορών που μπορεί να υπάρχουν μεταξύ των μαθητών από άποψη πολιτισμική ή κοινωνική και η αντιμετώπισή τους χωρίς διακρίσεις συμβάλλει θετικά στη διαμόρφωση αυτού του κλίματος.

Οι επιδιώξεις του διδάσκοντος είναι ανάγκη να λαμβάνουν υπόψη τις δυνατότητες που προσφέρει το μάθημα για **εξάσκηση των βασικών νοητικών λειτουργιών**: την επαγωγική και παραγωγική σκέψη, την ανάλυση, την κατηγοριοποίηση, την αιτιολόγηση απόψεων, τη διατύπωση υποθέσεων, την εξαγωγή συμπερασμάτων, τη διάκριση της αιτίας από το αποτέλεσμα και της εκτίμησης από τα γεγονότα, την πρόβλεψη, την υπόθεση κ.τ.λ. Ο διδάσκων μπορεί να βελτιώσει τη διδακτική-μαθησιακή λειτουργία δίνοντας περισσότερη έμφαση στη **διαδικασία διερεύνησης** των ιστορικών γεγονότων μέσα από τη διατύπωση προβλημάτων, την ανάπτυξη ικανότητας προσέγγισης των πρωτογενών πηγών, την ανάπτυξη διαλόγου και εθισμού στην έκφραση απόψεων αλλά και στην προσεκτική παρακολούθηση των άλλων, την προώθηση της σκέψης βάσει προσωπικών εμπειριών κ.τ.λ. Σε κάθε περίπτωση, ο διδάσκων είναι ανάγκη να συνειδητοποιήσει ότι δεν έχει το ρόλο της αυθεντίας, αλλά, μάλλον μιας ακόμη πηγής γνώσης.

2. Μέθοδοι διδασκαλίας

Η εξέλιξη που υπήρξε στη διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος της Ιστορίας μπορεί να περιγραφεί χονδρικά ως μία πορεία που έχει ως αφητηρία την παραδοσιακή διδασκαλία της Ιστορίας και καταλήγει στις σύγχρονες μεθόδους προσέγγισης του μαθήματος. Γενικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής διδασκαλίας είναι ότι το σύνολο των μαθητών εργάζεται με τον ίδιο τρόπο στο ίδιο θέμα, χρησιμοποιούνται προφορικές μέθοδοι για την έκθεση των γεγονότων και τα μέσα διδασκαλίας περιορίζονται στο διδακτικό βιβλίο και τον πίνακα. Εξέλιξη της παραδοσιακής προσέγγισης αποτελεί η επινόηση μιας ποικιλίας μεθόδων κατά τις οποίες η τάξη μπορεί να εργάζεται ομαδικά ή ατομικά. Επιχειρείται να δοθεί ζωή στο παρελθόν με την ανάκληση των εμπειριών των μαθητών και την ανάληψη δραστηριοτήτων, και η όλη διαδικασία είναι πιο πολύπλοκη αλλά και πιο δημιουργική από ότι στις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας.

Σημαντική εξέλιξη στον τομέα της επινόησης τρόπων προσέγγισης των ιστορικών γεγονότων αποτελεί η μελέτη των πηγών εκ μέρους των μαθητών, με την οποία οι μαθητές εισάγονται στην ιστορική έρευνα, μέσα στα πλαίσια των ικανοτήτων τους, και έτσι αντιμετωπίζουν την Ιστορία με έναν περισσότερο ενεργητικό και διερευνητικό τρόπο. Μέσω της μελέτης των αυθεντικών πηγών οι μαθητές αναπτύσσουν την κριτική τους σκέψη, με αφορμή τη μελέτη των ιστορικών προβλημάτων. Για το σκοπό αυτό είναι αναγκαίο να δίνεται μικρότερη έμφαση στο περιεχόμενο και περισσότερη στη διαδικασία μάθησης με άμεση συμμετοχή των μαθητών, ώστε να περιορίζεται η δράση του δασκάλου και να επιβάλλεται ένας περισσότερο ενεργητικός τύπος μάθησης. Με τη μελέτη των ιστορικών πηγών οι μαθητές αποκτούν την ικανότητα αναγνώρισης των σημαντικών χαρακτηριστικών των αντικειμένων, την ικανότητα περιγραφής και ανάλυσης αυτών των χαρακτηριστικών και την ικανότητα εξαγωγής λογικών συμπερασμάτων. Οι μαθητές μπορούν να αντιληφθούν επίσης τις έννοιες της αυθεντικότητας των αντικειμένων και της αλλαγής των κοινωνικών δεδομένων. Καθώς οι μαθητές εμπλέκονται στη διαδικασία λύσης των προβλημάτων, μπορούν να υπεισέλθουν στον τρόπο και τους λόγους που ένας ιστορικός καταλήγει σε συγκεκριμένα συμπεράσματα, και ενθαρρύνονται να ακολουθήσουν και οι ίδιοι ανάλογη πορεία. Οι ενεργητικές μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης είναι δυνατόν να εφαρμοσθούν τόσο στην ατομική όσο και στην ομαδική μελέτη, και συνιστώνται στην περίπτωση των τάξεων με μαθητές διαφορετικών επιπέδων, εφόσον κάθε μαθητής συμμετέχει στην όλη διαδικασία σύμφωνα με τις προσωπικές του ικανότητες.

Το κριτήριο της ποικιλίας θα πρέπει να αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο στην επιλογή της μεθόδου διδασκαλίας κατά τη διαδικασία οργάνωσης κάθε διδακτικής ενότητας. Έτσι, ορισμένες παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας όπως είναι η αφήγηση, οι γραπτές εργασίες των μαθητών και η χρήση των σχολικών εγχειριδίων, δεν θα πρέπει να αποκλείονται εφόσον, κατά την κρίση του διδάσκοντος, μπορεί να συμβάλουν αποτελεσματικότερα στην επίτευξη των διδακτικών στόχων. Στις κατ' οίκον εργασίες των μαθητών, μόνο όταν ζητούνται περιλήψεις ή γενικεύσεις που μπορούν να εφαρμοσθούν και σε άλλες περιπτώσεις κ.τ.τ., επιδιώκεται η ανάπτυξη της κρίσης των μαθητών συνειδητά. Η προφορική έκθεση των γεγονότων εκ μέρους του διδάσκοντος έχει την αξία της, εφόσον κάνει τη διδασκαλία ζωντανή και ενδιαφέρουσα. Στην περίπτωση που η ιστορική ύλη δεν προσφέρεται για απ' ευθείας έρευνα εκ μέρους των μαθητών, η προφορική έκθεση των γεγονότων μπορεί να αποτελεί αξιόλογη μέθοδο διδασκαλίας, χωρίς να αποκλείεται ο συνδυασμός της με τον ελεύθερο ή κατευθυνόμενο διάλογο. Η μαιευτική, ως μέθοδος διδασκαλίας, αν και γνωστή από παλιά, παραμένει πάντα σύγχρονη.

Ο περιορισμός του ρόλου του διδάσκοντος και η αντίστοιχη αύξηση της ενεργητικής συμμετοχής των μαθητών στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία, πρέπει να αποτελεί τη βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας. Σ' αυτές περιλαμβάνεται η ατομική ή ομαδική εργασία, υπό τύπον ερευνητικού σχεδίου, η έρευνα των πηγών μέσα στην τάξη, η διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων και η ανάπτυξη ελεύθερου διαλόγου με σκοπό τη διερεύνηση ιστορικών ζητημάτων, η οργάνωση ασκήσεων αναπαράστασης ιστορικών γεγονότων, η βιωματική προσέγγιση κ.τ.λ. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στον τρόπο εφαρμογής τέτοιων μεθόδων, γιατί υπάρχει κίνδυνος να καταλήγουν σε απλές απεριθμήσεις ή καταγραφές και να μη βοηθούν στην κριτική προσέγγιση των προβλημάτων.

Η μέθοδος της μελέτης των πηγών μπορεί να ακολουθεί την παρακάτω πορεία:

- Εξέταση των πηγών και εμπλουτισμός των εμπειριών των μαθητών.
- Κριτική εξέταση των στοιχείων που θεωρούνται κρίσιμα για την ερευνητική διαδικασία..
- Εξαγωγή συμπερασμάτων.
- Ανταλλαγή απόψεων.

Επιγραμματικά, η πορεία της μεθόδου μπορεί να περιγραφεί ως ενεργοποίηση, έρευνα, διάλογος, ανακοινώσεις και αξιολόγηση.

Από τον διδάσκοντα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η επιτυχής εφαρμογή ενεργητικών μεθόδων, καθώς σ' αυτόν ανήκει η απόφαση να προσφέρει μεγαλύτερο φάσμα δραστηριοτήτων, που θα έχει ως συνέπεια να ενθαρρυνθούν οι μαθητές ώστε να παρατηρούν και να κρίνουν τα ιστορικά γεγονότα με ποικίλους τρόπους. Εννοείται ότι δεν ενδείκνυται η επιμονή στην έρευνα με εφαρμογή πολύπλοκων μεθόδων της επιστήμης. Αυτό που απαιτείται βασικά είναι η σύνδεση επιστήμης και προσωπικής εμπειρίας. Από την άλλη μεριά, για να διευκολύνεται το διδακτικό έργο, θα πρέπει τα περιεχόμενα διδασκαλίας να προσφέρουν ερεθίσματα για διατύπωση ερωτημάτων από την πλευρά των μαθητών.

3. Μέσα και τεχνικές διδασκαλίας

Τα μέσα και οι τεχνικές που μπορούν σήμερα να χρησιμοποιηθούν για την αποτελεσματικότερη διδασκαλία του μαθήματος πρέπει να στοχεύουν στην αύξηση του ενδιαφέροντος των μαθητών και την ουσιαστικότερη συμμετοχή τους στη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης. Τέτοια μέσα και τεχνικές μπορεί να είναι η χρήση του πίνακα, η χρήση video, επιδιασκόπιου, φωτεινών διαφανειών (slides) και άλλων οπτικοακουστικών μέσων, η μελέτη σύγχρονων πηγών σχετικών προς τα ενδιαφέροντα των μαθητών (γραμματοσήμων, posters, περιοδικών), η οργάνωση εκθέσεων, η ανάπτυξη ερευνητικών δραστηριοτήτων, η σύνταξη φύλλου εργασίας από τον διδάσκοντα με ακριβώς καθορισμένα καθήκοντα, ερωτήσεις, παραπομπές και πηγές που πρέπει να μελετηθούν, η σύνταξη “εφημερίδας” ή “εγγράφων”, η οργάνωση ασκήσεων και παιχνιδιών, μέσω των οποίων γίνεται προσπάθεια αναπαράστασης και βίωσης των ιστορικών γεγονότων κ.ά.

Είναι αυτονόητο ότι οι γραπτές μαρτυρίες αλλά και οι εικόνες του σχολικού βιβλίου αποτελούν σημαντικό πρωτογενές υλικό, που μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιείται από τους μαθητές κατά τη διαδικασία, της διδασκαλίας, χωρίς να αποκλείεται η χρήση και άλλων πηγών, που ο διδάσκων κρίνει σκόπιμο να προσκομίσει στην τάξη. Σημαντικό επίσης στοιχείο αποτελούν τα διαγράμματα, οι χρονολογικοί πίνακες και οι χάρτες, αφού συμβάλλουν αποφασιστικά στην άμεση και

σαφή πληροφόρηση, λαμβανομένου υπόψη ότι η ιστορική γνώση είναι από τη φύση της αφηρημένη και προσεγγίζεται καλύτερα με την αξιοποίηση κάθε μέσου αισθητοποίησης. Η διαπίστωση αυτή δημιουργεί, τόσο στους συγγραφείς των σχολικών βιβλίων Ιστορίας όσο και στους διδάσκοντες το μάθημα, την υποχρέωση να επιλέγουν τις πλέον κατάλληλες εικόνες και να προβαίνουν σε σχολιασμούς με κριτήριο την αποκάλυψη της σχέσης μεταξύ εικόνας και ιστορικής αφήγησης.

Σε ό,τι αφορά τα κεφάλαια τέχνης, είναι αυτονόητο ότι, στα πλαίσια του μαθήματος της Ιστορίας, η τέχνη αντιμετωπίζεται ως σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού μιας εποχής ή ενός λαού, όπως εξάλλου και οι λοιπές κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές κ.ά. δραστηριότητες. Η τέχνη μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση των ιστορικών γεγονότων μιας εποχής, των αντιλήψεων και των στάσεων των ανθρώπων, και είναι ιδιαίτερα χρήσιμο να αντιμετωπίζεται έτσι, στο πλαίσιο του μαθήματος. Είναι ανάγκη, επομένως, τα κεφάλαια τέχνης να διδάσκονται με την ίδια επιμέλεια που διδάσκονται και τα άλλα κεφάλαια της ιστορικής αφήγησης.

Οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς - ιστορικούς χώρους, μουσεία, αίθουσες τέχνης αποτελούν εναλλακτικούς τρόπους προσέγγισης των ιστορικών γεγονότων και πρέπει να χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της ανάπτυξης ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας. Η οργάνωση τέτοιων επισκέψεων απαιτεί σαφή προσδιορισμό των χώρων και των αντικειμένων που διερευνώνται από τους μαθητές, κατάλληλη προετοιμασία πριν από την επίσκεψη και ενεργητική συμμετοχή των μαθητών κατά τη διαδικασία μελέτης των πρωτογενών πηγών-μουσειακών αντικειμένων ή έργων τέχνης. Η συνεργασία εκπαιδευτικού και μουσειοπαιδαγωγού πρέπει επίσης να θεωρείται απαραίτητη και να επιδιώκεται από τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι, πάντως, δεν μπορεί να περιορίζονται στο ρόλο του απλού παρατηρητή. Η απλή ξενάγηση των μαθητών, ακόμα και από κάποιον ειδικό, δεν απέχει πολύ από μια παραδοσιακή διδασκαλία, εφόσον στηρίζεται στην αφήγηση και οι μαθητές περιορίζονται σε ρόλους παθητικούς.

4. Προτεινόμενες δραστηριότητες

Το μάθημα της Ιστορίας, λόγω της ιδιομορφίας του, παρέχει αρκετές ευκαιρίες για πολλαπλές προσεγγίσεις της διδακτέας ύλης με την ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων. Οι δραστηριότητες αυτές εντάσσονται στη διαδικασία της διδασκαλίας και μπορεί να γίνονται μέσα ή έξω από το χώρο του σχολείου και να αφορούν συγκεκριμένη διδακτική ενότητα ή έναν αριθμό διδακτικών ενοτήτων, περιορισμένο ή ευρύτερο. Είναι αυτονόητο ότι κάθε δραστηριότητα σχεδιάζεται με βάση το περιεχόμενο της ύλης που διδάσκεται και αποσκοπεί στην παροχή ευκαιριών όχι μόνο για καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου αλλά και για συσχετισμό και αξιοποίηση συναφών γνώσεων, ενδιαφερόντων, κλίσεων και δεξιοτήτων των μαθητών. Εκτός από το περιεχόμενο της διδασκόμενης ενότητας, σκόπιμο είναι να λαμβάνονται υπόψη τόσο οι διδακτικοί στόχοι όσο και η μέθοδος διδασκαλίας που έχει υιοθετηθεί, ώστε η επιλεγόμενη δραστηριότητα να μην είναι αποκομμένη από την υπόλοιπη διδακτική διαδικασία.

Πολλές από τις δραστηριότητες μπορεί να έχουν ως αφετηρία το διδασκόμενο μάθημα, είναι όμως δυνατόν να προωθούν τη διαθεματική του προσέγγιση και έτσι να συνδέουν την Ιστορία με ζητήματα που πραγματεύονται άλλες επιστήμες ή με γεγονότα και καταστάσεις της καθημερινής ζωής. Οι δραστηριότητες μπορεί να είναι ατομικές ή ομαδικές και, εφόσον στοχεύουν στη βελτίωση της διδασκαλίας, παρέχουν και στοιχεία για την ανατροφοδότησή της. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι κατά την πραγματοποίησή τους επιχειρείται αξιολόγηση των μαθητών, εφόσον είναι

δυνατόν να απαιτούνται ικανότητες, κλίσεις και ενδιαφέροντα που ενδεχομένως δεν σχετίζονται με το μάθημα της Ιστορίας.

Οι παρακάτω προτεινόμενες δραστηριότητες χωρίζονται συμβατικά σε δύο κατηγορίες: στις δραστηριότητες που σχετίζονται άμεσα με τη διδασκαλία μιας ενότητας και δεν απαιτούν ειδική προετοιμασία, τουλάχιστον από τους μαθητές, και σ' αυτές που μπορεί να οργανωθούν είτε για ειδικές διδακτικές ενότητες (π.χ. μαθήματα τέχνης) είτε για ευρύτερη διδακτική ύλη και προϋποθέτουν ειδική προετοιμασία. Η καταγραφή που έχει γίνει δεν περιορίζει τους διδάσκοντες, οι οποίοι μπορούν να επινοήσουν άλλες δραστηριότητες, ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών τους, τις ειδικές συνθήκες του σχολείου ή της περιοχής τους, ή ακόμα και τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα.

α. Δραστηριότητες χωρίς ειδική προετοιμασία των μαθητών

- Παρατήρηση και «ανάγνωση» ιστορικών χαρτών, χρονολογικών πινάκων και διαγραμμάτων
- Παρατήρηση, «ανάγνωση» και ερμηνεία στατιστικών πινάκων
- Καταγραφή και ταξινόμηση ιστορικών γεγονότων και ενεργειών των ιστορικών προσώπων σύμφωνα με κάποιο κριτήριο (π.χ. χρόνου) και σύνταξη σχετικών πινάκων
- Καταγραφή όρων (ορολογίας) που είναι απαραίτητη για την προσέγγιση ιστορικών προβλημάτων
- Καταγραφή και ταξινόμηση στοιχείων ενός πολιτισμού σύμφωνα με κάποιο κριτήριο (π.χ. οικονομία)
- Καταγραφή, ταξινόμηση και σύγκριση στοιχείων διαφορετικών πολιτισμών ή διαφορετικών ιστορικών περιόδων
- Καταγραφή και επιλογή κριτηρίων για την αξιολόγηση ενός ιστορικού γεγονότος
- Διατύπωση απόψεων και αξιολογικών κρίσεων για τις πράξεις των δρώντων προσώπων
- Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων για ιστορικά γεγονότα και καταστάσεις
- Περιληπτική παρουσίαση γεγονότων και καταστάσεων
- Παρατήρηση και «ανάγνωση» εικόνων και έργων τέχνης
- Ανάγνωση και σχολιασμός κειμένων-ιστορικών πηγών
- Ανάγνωση και σχολιασμός λογοτεχνικών κειμένων
- Ανάγνωση και σχολιασμός άρθρων από εφημερίδες και περιοδικά, με θέματα που σχετίζονται προς το διδασκόμενο μάθημα
- Διατύπωση κρίσεων για την αξιοπιστία ιστορικών πηγών
- Διατύπωση προβλημάτων και αναζήτηση λύσεων
- Οργάνωση σχεδίου δράσης για τη διερεύνηση και την επίλυση προβλημάτων
- Προσδιορισμός των κριτηρίων ή των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων
- Διατύπωση συμπερασμάτων μετά από την προσπάθεια επίλυσης ιστορικών προβλημάτων
- Αναγωγές στη σύγχρονη ιστορική πραγματικότητα
- Προσπάθεια ερμηνείας των ιστορικών γεγονότων με αναγωγές σε θεωρίες και αρχές

β. Δραστηριότητες με ειδική προετοιμασία

- Καταγραφή και κατηγοριοποίηση ιστορικών γεγονότων, πράξεων και καταστάσεων μιας ευρείας ιστορικής περιόδου.
- Καταγραφή πληροφοριών από πρόσωπα που έζησαν ένα σύγχρονο ιστορικό γεγονός
- Καταγραφή και παρουσίαση λαογραφικών στοιχείων μιας περιοχής
- Καταγραφή των ονομασιών διαφόρων περιοχών, οδών, πλατειών κ.τ.λ. σε συνάρτηση με ιστορικά γεγονότα ή εποχές
- Παρουσίαση ενός σύγχρονου ιστορικού γεγονότος, με βάση τις πληροφορίες της προφορικής ιστορίας
- Ανάλυση ατομικών ή ομαδικών ρόλων σχετικών με ιστορικά γεγονότα και καταστάσεις, βιωματική προσέγγιση
- Δραματοποίηση ιστορικών γεγονότων ή καταστάσεων, θεατρικό παιχνίδι
- Οργάνωση και πραγματοποίηση θεατρικής παράστασης με ιστορικό περιεχόμενο
- Οργάνωση σχεδίου επίσκεψης σε αρχαιολογικούς χώρους ή μουσεία
- Αξιοποίηση μουσειοσκευών για την προετοιμασία επισκέψεων σε μουσεία
- Γραπτή έκθεση ιστορικών γεγονότων υπό τύπον χρονικού
- Ανάπλαση ιστορικών γεγονότων με πρωτότυπο-λογοτεχνικό τρόπο
- Κατασκευή χαρτών, σχεδίων και μοντέλων
- Σύνταξη εφημερίδας ή φανταστικών ιστορικών εγγράφων
- Ιστορική έρευνα σε χώρους ή αρχεία της περιοχής και εκπόνηση σύντομων ιστορικών μελετών.
- Οργάνωση εκθέσεων με ιστορικά θέματα

ΣΤ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η αξιολόγηση, ως βασικό στοιχείο της διδακτικής διαδικασίας, αποτελεί κυρίως μέσο ανατροφοδότησης της διδασκαλίας, αφού πληροφορεί για την επιτυχία ή αποτυχία των ακολουθούμενων μεθόδων και την αποτελεσματικότητα των υιοθετούμενων στρατηγικών. Η αξιολόγηση πρέπει να θεωρείται ως ένα σύστημα που βοηθά τον εκπαιδευτικό να ελέγχει καλύτερα τη διδακτική του πρακτική και να κινείται προς την κατεύθυνση της βελτίωσής της. Ωστόσο, πρέπει να γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ διαγνωστικής, διαμορφωτικής και αθροιστικής αξιολόγησης.

Ειδικότερα η διαμορφωτική αξιολόγηση επιτρέπει στον εκπαιδευτικό να προβαίνει σε ενδεχόμενες τροποποιήσεις της διδακτικής του στρατηγικής και να προσφέρει συμπληρωματική βοήθεια στους μαθητές που έχουν ανάγκη, εξαιρουμένων τις διδακτικές του ενέργειες. Η διαμορφωτική αξιολόγηση είναι ανάγκη να έχει διερευνητικό χαρακτήρα, ώστε οι μαθητές να έχουν την ευκαιρία να προσεγγίζουν την ιστορική πραγματικότητα με βάση τις εμπειρίες τους, τις νοητικές τους δομές και τις αντιλήψεις τους. Αυτό σημαίνει ότι η μαθησιακή διαδικασία πρέπει να ενθαρρύνεται μάλλον παρά να ελέγχεται, για να μπορέσει ο μαθητής να οδηγηθεί σε μια ενεργητική διαδικασία διερεύνησης των ιστορικών γεγονότων. Με τη διαμορφωτική αξιολόγηση πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια εντοπισμού και καταγραφής των διεργασιών σύλληψης και ερμηνείας των ιστορικών γεγονότων ώστε να ακολουθεί η παρέμβαση του διδάσκοντος και ενδεχομένως η τροποποίηση στις μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας. Με τον τρόπο αυτό η αξιολόγηση συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας και όχι μόνο στην καταγραφή των μετρήσιμων αποτελεσμάτων της.

Η διαγνωστική και αθροιστική αξιολόγηση συνδέονται με την ανάγκη ελέγχου του γνωστικού κυρίως επιπέδου των μαθητών, πριν και μετά τη διδασκαλία

μιας ενότητας ή ενός συνόλου ενοτήτων, και σχετίζονται περισσότερο με τον έλεγχο του βαθμού επίτευξης των διδακτικών στόχων. Για το σκοπό αυτό μπορεί να ανατίθενται στους μαθητές δραστηριότητες ή συνθετικές εργασίες, οι οποίες αφενός συμβάλλουν στην ενεργητική μάθηση και αφετέρου βοηθούν στη διαπίστωση της ικανότητας του μαθητή να αξιοποιεί τις γνώσεις του για την επίλυση προβλημάτων. Οι διάφορες μορφές προφορικής και γραπτής εξέτασης μπορεί να εναλλάσσονται, προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις των διδακτικών στόχων και του περιεχομένου κάθε ενότητας. Για τον έλεγχο της επίτευξης συναισθηματικών διδακτικών στόχων, προσφορότερη κρίνεται η μέθοδος της παρατήρησης των συμπεριφορών των μαθητών.

Η αξιολόγηση για τη διαπίστωση της επίτευξης διδακτικών στόχων ευρύτερων ενοτήτων μπορεί να γίνεται με τη μορφή γραπτών εξετάσεων, που θα περιλαμβάνουν ερωτήσεις (ανοιχτού ή κλειστού τύπου), τις οποίες συντάσσει ο διδάσκων με βάση το επίπεδο των μαθητών και τους στόχους της διδασκαλίας. Είναι αυτονόητο ότι, εφόσον η ανάπτυξη κριτικής σκέψης αποτελεί βασική επιδίωξη του μαθήματος της Ιστορίας, το μεγαλύτερο μέρος των προφορικών ή γραπτών ερωτήσεων που απευθύνεται στους μαθητές θα πρέπει να στοχεύει στην κινητοποίηση της κρίσης, της φαντασίας και της επινοητικότητας των μαθητών και όχι της μνήμης τους. Ερωτήσεις που επιδέχονται μονολεκτικές απαντήσεις είναι προφανές ότι δεν εξυπηρετούν αυτό το βασικό στόχο.

Z. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες οι οποίοι εξαρτώνται άμεσα από τη συγκεκριμένη μορφή του ΠΣ, οι οποίοι θα πρέπει να αξιολογούνται κατάλληλα. Τέτοιοι παράγοντες είναι:

- Η σχέση μεταξύ των αρχικών στόχων του ΠΣ και του τελικού περιεχομένου.
- Οι γνώσεις που απέκτησαν οι μαθητές μέσω της διδασκαλίας των περιεχομένων του ΠΣ.
- Τα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία γράφονται σύμφωνα με τις οδηγίες του ΠΣ.
- Η ευελιξία του ΠΣ.

Αναλυτικότερα, για καθέναν από τους τέσσερις αυτούς παράγοντες παρατηρούμε τα εξής:

α) Είναι προφανές ότι το περιεχόμενο των ΠΣ πρέπει να υπηρετεί το γενικότερο σκοπό της καλλιέργειας της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης. Η αξιολόγηση της σχέσης ανάμεσα στους σκοπούς του ΠΣ και του τελικού περιεχομένου του θα γίνει και μέσω αξιολόγησης της διδακτικής μεθοδολογίας, δηλαδή του είδους των δραστηριοτήτων που σκιαγραφούνται από το ΠΣ. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να αφήνουν την τελική εντύπωση στους μαθητές ότι μπορούν να μάθουν ιστορία εφόσον συμμετέχουν και οι ίδιοι στη διαδικασία της σύνθεσης και της ερμηνείας της.

β) Η επιλογή της μεθόδου ανίχνευσης των γνώσεων που απέκτησαν οι μαθητές συσχετίζεται άμεσα με τους άξονες διατύπωσης των γενικών και ειδικότερων σκοπών της Ιστορίας που έχουμε ήδη αναφέρει. Έτσι λ.χ. η κατανόηση μιας ιστορικής έννοιας θα ελεγχθεί μέσα από την ικανότητα του μαθητή για περιγραφή /εξήγηση της έννοιας, εφαρμογή της σε άλλες καταστάσεις, ικανότητα χειρισμού της ορολογίας που αφορά την έννοια κλπ.

γ) Τα διδακτικά εγχειρίδια οφείλουν να περιέχουν την προβλεπόμενη κατά βαθμίδα και τάξη διδακτέα ύλη και να την εκθέτουν με τρόπο που να υπηρετεί τους προβληματισμούς και τους στόχους των επιμέρους ενοτήτων.

δ) Με δεδομένο το γεγονός ότι το ΠΣ αφορά το σύνολο των μαθητών πέραν των κοινωνικοπολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων και γλωσσικών ιδιομορφιών, πρέπει να ελεγχθεί αν το συγκεκριμένο ΠΣ δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης στην ιστορική γνώση και σε μαθητές με ιδιαίτερα γλωσσικά και κοινωνικοπολιτιστικά χαρακτηριστικά. Πρέπει δηλαδή να είναι αρκετά ευέλικτο, ώστε να επιτρέπει παρεμβάσεις στο περιεχόμενό του (τροποποίηση ή εμπλουτισμό τμημάτων του) κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες. Πρέπει λ.χ. να επιτρέπει και να ενθαρρύνει τη μελέτη της τοπικής ιστορίας και της ιστορίας ιδιαίτερων κοινωνικών ομάδων, απομακρυσμένων από το κέντρο, ή μειονοτήτων. Με δεδομένη επίσης την ταχύτατη ανάπτυξη της τεχνολογίας, τη συνεχή εξέλιξη της ιστορικής επιστήμης και τις διαρκώς διαμορφούμενες απαιτήσεις του κοινωνικο- επαγγελματικού χώρου, ένα ΠΣ δεν πρέπει να είναι κλειστό, αλλά να έχει τις δυνατότητες επέκτασης και ικανότητες αφομοίωσης των νέων επιστημονικών και κοινωνικών δεδομένων.

Είναι απαραίτητο να υπογραμμιστεί ότι για μια επιτυχή αξιολόγηση ενός ΠΣ πρέπει να επιλεγούν με μεγάλη προσοχή τα άτομα που θα αποτελέσουν την ομάδα αξιολόγησης. Τα μέλη μιας τέτοιας ομάδας πρέπει να είναι:

- Επιστήμονες με ειδικές γνώσεις στα θέματα της ιστορικής εκπαίδευσης.
- Επιστήμονες οι οποίοι ήδη έχουν ασχοληθεί με θέματα κατάρτισης ΠΣ και με τη συγγραφή σχολικών εγχειριδίων.

- Δάσκαλοι -όλων των βαθμίδων-, οι οποίοι θα κληθούν να εφαρμόσουν τα ΠΣ και οι οποίοι γνωρίζουν καθημερινά με τρόπο άμεσο τα προβλήματα των μαθητών.
- Σχολικοί σύμβουλοι, των οποίων ο ρόλος συνίσταται κυρίως στην υποστήριξη και τη συνεχή επιστημονική ενημέρωση των διδασκόντων.
- Γονείς των μαθητών, έτσι ώστε να μπορέσουν να συμμετάσχουν στην προσπάθεια του σχολείου.
- Μαθητές κάθε ηλικίας. Ακόμη κι αν οι απόψεις των μαθητών δεν είναι «επιστημονικά» διατυπωμένες, δεν παύουν να είναι απόψεις των άμεσα ενδιαφερομένων. Εφόσον είναι απαλλαγμένες από εξωεκπαιδευτικές επιδράσεις, θα πρέπει να αποτελούν, ίσως, σημείο αφετηρίας για τον προβληματισμό των «ειδικών».

Η. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗ Β/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Από την προϊστορία ως το 300 μ. Χ.)

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
I. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ	<p>Η πρώτη εμφάνιση του ανθρώπου στον κόσμο. Στάδια εξέλιξης του ανθρώπου σε σχέση και με τον ελλαδικό χώρο. Έκφραση του ανθρώπου μέσω της τέχνης.</p>
II. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΙΟΥ - ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ	<p>Νεολιθικός πολιτισμός. Η εξέλιξη της εποχής του χαλκού στην Ελλάδα ως τα μυκηναϊκά χρόνια. Μινωικός πολιτισμός. Μυκηναϊκός πολιτισμός. Μινωική και μυκηναϊκή τέχνη.</p>
III. ΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΩΣ ΤΗΝ ΕΠΙΤΥΧΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΣΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ (Περίπου 1100 π.Χ. - 479 π.Χ.)	<p>Η διαμόρφωση και ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων ως κρατών και κοινωνιών μέσα από την κατάρρευση του μυκηναϊκού κόσμου. Ο αποικισμός της Ιωνίας. Ο κόσμος των ομηρικών επών. Η δημιουργία του ελληνικού αλφαβήτου. Ο ελληνικός αποικισμός της Μεσογείου και του Ευξείνου Πόντου. Πανελλήνιοι αγώνες και ιστορική αυτοσυνειδησία του Ελληνισμού. Εσωτερική εξέλιξη: η βασική διαμόρφωση των πολιτειών των Ελλήνων έως τις αρχές του 5^{ου} αιώνα. Εξωτερική αναμέτρηση: Ο αγώνας για την χειραφέτηση του όλου Αιγαίου χώρου από τον περσικό επεκτατισμό (από την Ιωνική Επανάσταση έως τις Πλαταιές). Τα γράμματα και οι τέχνες.</p>
IV. ΚΛΑΣΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (479 π. Χ. - 323 π.Χ.)	<p>Ηγεμονία και αρχή: Η Αθήνα ως εγγυητής της ελληνικής ελευθερίας κατά των Περσών και το πείραμα μιας «αθηναϊκής αυτοκρατορίας». Ακμή της Αθηναϊκής δημοκρατίας. Ηγεμονικοί ανταγωνισμοί και αμοιβαία αποδυνάμωση των ελληνικών πόλεων - Ο 4^{ος} αιώνας. Η εποχή του Φιλίππου και του Μ. Αλέξανδρου. Η Μακεδονία επικεφαλής της υπέρβασης των κλασικών γεωπολιτικών ορίων του Ελληνισμού. Πολιτιστικά επιτεύγματα της κλασικής εποχής (Γράμματα - τέχνες).</p>

V. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ - ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	Συνοπτική εικόνα της ελληνικής Ιστορίας μετά τον Αλέξανδρο και ως την εποχή του Μ. Κωνσταντίνου και τον εκχριστιανισμό της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας (324 μ. Χ.). Ελληνιστικός πολιτισμός. Ελληνορωμαϊκός πολιτισμός.
--	--

Β΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ**ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
(ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ - ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ - ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ
ΚΟΣΜΟΥ) (300 μ.Χ. - 1453 μ. Χ)**

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΠΡΩΤΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (300 μ.Χ. - 717 μ.Χ.)	
I. 300 μ.Χ. - 518 μ.Χ.	Από τη Ρώμη στη Νέα Ρώμη: εποχή σχηματοποίησης, εξέλιξης και βασικών γνωρισμάτων της πρωτοβυζαντινής περιόδου.
II. 518 μ.Χ. - 610 μ.Χ.	Η οικουμενικότητα της Νέας Ρώμης: ο αιώνας του Ιουστινιανού Α και των διαδόχων του.
III. 610 μ.Χ. - 717 μ.Χ.	Προσπάθεια για επιβίωση: ανανέωση και εξελληνισμός του πρωτοβυζαντινού κράτους.
Ο πολιτισμός κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο	Γράμματα. Τέχνες.
ΜΕΣΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (717 μ.Χ.-1025 μ.Χ.)	
IV. 717 μ.Χ. - 867 μ.Χ.	Η διαμόρφωση της μεσαιωνικής ελληνικής αυτοκρατορίας και η μεταβατική εποχή: οι εικονομαχικές αντιπαραθέσεις και έριδες.
V. 867 μ.Χ. - 959 μ.Χ.	Η ανασύσταση του οικουμενικού χριστιανικού κράτους: εποχή ακμής του μέσου βυζαντινού κράτους.
959 μ.Χ. - 1025 μ.Χ.	Η Περίοδος της χρυσής βυζαντινής εποποιίας.
Ο πολιτισμός κατά τη μεσοβυζαντινή περίοδο	Γράμματα. Τέχνες.
ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1025 μ.Χ. - 1461 μ.Χ.)	
VII. 1025 μ.Χ. - 1081 μ.Χ.	Κλονισμός και απαρχές παρακμής της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας: επικράτηση των γραφειοκρατών αξιωματούχων της πρωτεύουσας.
VIII. 1081 μ.Χ. - 1204 μ.Χ.	Το καθεστώς της στρατιωτικής φεουδαρχικής αριστοκρατίας της επαρχίας και η πρώτη άλωση του Βυζαντίου.
IX. 1204 μ.Χ. - 1261 μ.Χ.	Η Λατινική Αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης. Το Βυζάντιο της διασποράς και η ανακατάληψη / παλινόρθωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.
X. 1261 μ.Χ. - 1354 μ.Χ.	Τελευταίες προσπάθειες επιβίωσης και προσωρινής ανύψωσης της πτώσης.
XI. 1354 μ.Χ. - 1461 μ.Χ.	Προς την οριστική πτώση του Βυζαντίου και

	των τελευταίων προπυργίων του μεσαιωνικού Ελληνισμού.
Ο πολιτισμός κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο	Γράμματα. Τέχνες. Αραβικός πολιτισμός. Ο πολιτισμός στην εποχή των Παλαιολόγων.
XII. Η μεσαιωνική Ευρώπη ως τα μέσα του 15^{ου} αιώνα	Γενικό περίγραμμα.
XIII. Ο βαλκανικός κόσμος και η Ρωσία στο μεσαίωνα	Γενικό περίγραμμα.
XIV. Οἱ Ἰσλάμ και ο κόσμος της Ανατολής ως τις οθωμανικές κατακτήσεις του 15^{ου} αιώνα	Γενικό περίγραμμα
XV. Η πρόμη Λατινοκρατία στον ελλαδικό χώρο (13^{ος} - μέσα 15^{ου} αι.)	Γενικό περίγραμμα.

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ**ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
(1453 μ.Χ. - 20ος αι.)**

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
I. Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΞΕΝΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ (ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ - ΛΑΤΙΝΟΚΡΑΤΙΑ)	
1. Η Ευρώπη και ο κόσμος από την Αναγέννηση ως το Διαφωτισμό	Αναγέννηση και Ανθρωπισμός. Ανακαλύψεις νέων χωρών. Η θρησκευτική μεταρρύθμιση. Οι επιστήμες, τα γράμματα και οι τέχνες κατά το 15 ^ο και 16 ^ο αι. Η Ευρώπη από το 16 ^ο ως το 18 ^ο αιώνα. Ο Διαφωτισμός.
2. Η ξένη κυριαρχία στον ελληνικό χώρο	Η διοικητική οργάνωση του Οθωμανικού κράτους. Εξισλαμισμός και παιδομάζωμα. Μέση και Ύστερη περίοδος της Λατινοκρατίας στον ελλαδικό χώρο.
3. Δυνάμεις συντήρησης και επιβίωσης του Ελληνισμού	Η Εκκλησία και τα προνόμια. Οι Κοινότητες. Οι Φαναριώτες. Η παιδεία του Γένους. Ο Ελληνισμός της Διασποράς.
4. Η ένοπλη αντίσταση του Ελληνισμού	Αρματολοί και κλέφτες. Το Σούλι και η Μάνη. Απελευθερωτικά κινήματα πριν από το 1821. Η στροφή των Ελλήνων προς τη Ρωσία. Ορλωφικά και Λάμπρος Κατσώνης.
5. Κοινωνία και οικονομία στα χρόνια της ξένης κυριαρχίας.	Κοινωνική οργάνωση. Οικονομική ζωή.
6. Πνευματικός βίος και πολιτισμός.	Επιστήμες - Γράμματα - Τέχνες.
II. Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ	
1. Η Γαλλική επανάσταση και η διάχυση των φιλελευθέρων ιδεών	Η Διακήρυξη της αμερικανικής ανεξαρτησίας και η σύσταση των Ηνωμένων Πολιτειών. Το Συνέδριο της Βιέννης και η νέα ευρωπαϊκή ισορροπία. Η αντίδραση των ευρωπαϊκών λαών.
2. Η κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης	Προετοιμασία της Επανάστασης. Η Φιλική Εταιρεία.

	<p>Η Επανάσταση στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης. Η έναρξη της επανάστασης στην Ελλάδα.</p>
3. Η έξαρση του επαναστατικού αγώνα (1821-1823)	<p>Οι επιχειρήσεις του πρώτου έτους (άλωση της Τριπολιτσάς, Βαλτέτσι, Αλαμάνο, Γραβιά, Βασιλικά, Χαλκιδική-Δυτική Μακεδονία, Νησιά Αιγαίου, Κρήτη, Κύπρος). Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Τα πολεμικά γεγονότα του 1822, η εκστρατεία του Δράμαλη και η πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου. Κωνσταντίνος Κανάρης και Μάρκος Μπότσαρης.</p>
4. Ο επαναστατικός αγώνας σε δοκιμασία (1824-1827)	<p>Ο Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου στο πλευρό της Πύλης. Υποταγή της Κρήτης και της Κάσου, καταστροφή των Ψαρών. Ναυμαχίες της Μυκάλης και του Γέροντα, ο Ανδρέας Μιαούλης. Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο, Μανιάκι. Παπαφλέσσας. Δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου, Έξοδος. Οι επιχειρήσεις στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα. Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης.</p>
5. Η πολιτική οργάνωση στη διάρκεια του Αγώνα	<p>Η συνέλευση των Καλτετζών. Οι Τοπικοί Οργανισμοί της Στερεάς Ελλάδας. Οι Α΄ και Β΄ Εθνικές Συνελεύσεις. Ο Εμφύλιος Πόλεμος. Η Γ΄ Εθνική Συνέλευση.</p>
6. Οι Κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων και οι Ευρωπαϊκοί λαοί απέναντι στην Επανάσταση (1821-1827)	<p>Τα Συνέδρια του Λάϋμπαχ και της Βερόνας. Το ρεύμα του Φιλελληνισμού. Η μεταβολή της βρετανικής πολιτικής. Ο Γεώργιος Κάνιγκ. Το Πρωτόκολλο της Πετρούπολης και η Ιουλιανή Σύμβαση. Η ναυμαχία του Ναυαρίνου.</p>
7. Η δημιουργία του ελληνικού κράτους	<p>Ο Ιωάννης Καποδίστριας Κυβερνήτης: Διοικητική οργάνωση, μέτρα για την ανόρθωση της οικονομίας, οργάνωση των στρατιωτικών δυνάμεων, εκπαίδευση και δικαιοσύνη. Διπλωματικές ενέργειες του Καποδίστρια. Το πρωτόκολλο του Λονδίνου- Η ανεξαρτησία της Ελλάδας. Η Αντιπολίτευση κατά του Καποδίστρια. Δολοφονία του Κυβερνήτη. Γράμματα - τέχνες - πολιτισμός.</p>
III. Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΩΣ ΤΟΝ	

Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ	
1. Η Ευρώπη και ο κόσμος τον 19^ο αιώνα	<p>Ιδεολογικές αντιπαραθέσεις και εθνικοί ανταγωνισμοί στην Ευρώπη.</p> <p>Η Βιομηχανική επανάσταση.</p> <p>Το φαινόμενο της αποικιακής εξάπλωσης.</p> <p>Η Αμερικανική ήπειρος.</p> <p>Η τέχνη, τα γράμματα και ο πολιτισμός.</p>
2. Η Οθωνική περίοδος	<p>Η εκλογή του Όθωνα και η Αντιβασιλεία.</p> <p>Η Περίοδος της Απόλυτης Μοναρχίας (1835-1843).</p> <p>Η Επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843.</p> <p>Νόθος Κοινοβουλευτισμός.</p> <p>Η Μεγάλη Ιδέα.</p> <p>Ο Κριμαϊκός πόλεμος και ο Ελληνισμός (1853-1857).</p>
3. Η πορεία προς τον Κοινοβουλευτισμό	<p>Η έξωση του Όθωνα και η ανάρρηση στο θρόνο του Γεωργίου Α΄.</p> <p>Το Σύνταγμα του 1864.</p> <p>Ο Χαρίλαος Τρικούπης.</p> <p>Η συμβολή του Χαρίλαου Τρικούπη στην επικράτηση του Κοινοβουλευτισμού.</p>
4. Οι αλυτρωτικές διεκδικήσεις του Ελληνισμού	<p>Οι αλυτρωτικές διεκδικήσεις του Ελληνισμού.</p> <p>Η ενσωμάτωση των Επτανήσων.</p> <p>Η Κρητική Επανάσταση (1866-1869).</p> <p>Η προσάρτηση της Ηπειροθεσσαλίας (1881).</p> <p>Η νέα κρητική εξέγερση και ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897.</p> <p>Η Κρήτη αυτόνομη.</p> <p>Το Μακεδονικό Ζήτημα και ο ένοπλος Μακεδονικός αγώνας.</p> <p>Ο Ελληνισμός στη Μικρά Ασία και την Κωνσταντινούπολη.</p> <p>«Οργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως» και Ίων Δραγούμης.</p>
5. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στην εξουσία . Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι	<p>Το κίνημα στο Γουδί (1909).</p> <p>Η επικράτηση του Ελευθερίου Βενιζέλου.</p> <p>Το Σύνταγμα του 1911.</p> <p>Η ανόρθωση της Ελλάδας.</p> <p>Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913).</p> <p>Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου.</p>
6. Οικονομική, κοινωνική και πνευματική ζωή	
IV. Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ	
1. Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918)	<p>Εμπόλεμες δυνάμεις, πολεμικά μέτωπα.</p> <p>Η στάση της Ελλάδας απέναντι στους εμπόλεμους, διαφωνία Κωνσταντίνου - Βενιζέλου. Εθνικός διχασμός.</p>
2. Η Τελευταία φάση του	Η συνδιάσκεψη των Παρισίων.

Ανατολικού Ζητήματος και η Ελλάδα (1919-1923)	<p>Ο διαμελισμός της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Οι εδαφικές διεκδικήσεις της Ελλάδας. Η Συνθήκη των Σεβρών. Το τουρκικό εθνικιστικό κίνημα και ο Μικρασιατικός πόλεμος. Η έξοδος του Ελληνισμού από τη Μικρά Ασία. Η Συνθήκη της Λωζάνης και η νέα Ελλάδα.</p>
3. Η περίοδος μεταξύ των δύο Πολέμων (1919-1939)	<p>Η θέση της Ελλάδας στο διεθνή χώρο. Πολιτειακές μεταβολές και πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα. Η προσπάθεια για την ανασυγκρότηση και οι επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης. Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου.</p>
4. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος	<p>Η εμπλοκή της Ελλάδας στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ιταλική επίθεση. Η μάχη της Ελλάδας. Η ναζιστική εισβολή. Κατοχή, Αντίσταση, Μέση Ανατολή. Η απελευθέρωση της Ελλάδας. Η προσάρτηση της Δωδεκανήσου.</p>
5. Η Ελλάδα στον μεταπολεμικό κόσμο	<p>Η διεθνής κοινωνία την επαύριο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ο Ψυχρός πόλεμος. Η εμφύλια σύρραξη στην Ελλάδα. Η νέα διεθνής θέση και η εξέλιξη της πολιτικής ζωής στην Ελλάδα μετά την αποκατάσταση της ειρήνης. Η οικονομική ανάκαμψη. Δικτατορία και οπισθοδρόμηση. Η αποκατάσταση της δημοκρατίας και η εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών.</p>
6. Η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση	<p>Η ιδέα της ενωμένης Ευρώπης και η ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η σταδιακή προσχώρηση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Το τέλος του Διπολισμού.</p>
7. Τα γράμματα, οι τέχνες και οι επιστήμες στην Ελλάδα	

ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (ΜΑΘΗΜΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)

A. ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Επειδή η Γενική Ιστορία είναι κατά κανόνα γνώση αφηρημένη (γι' άλλους τόπους, άλλους χρόνους, άλλες κοινωνικές περιστάσεις), η Τοπική Ιστορία προσφέρεται ως πεδίο μελέτης ορατό και ερευνήσιμο για να επιδιωχθούν οι παρακάτω στόχοι:

- Να έρθουν σε επαφή οι μαθητές με ιστορικά στοιχεία ερευνήσιμα και κατανοητά.
- Να κατανοήσουν ότι η Ιστορία είναι ανθρώπινη δραστηριότητα με ανθρώπινα κίνητρα, ενταγμένη μέσα σε ανθρώπινα μέτρα.
- Να εθιστούν στην παρατήρηση, στην έρευνα και την ερμηνεία συγκεκριμένων ιστορικών μνημείων, ξεκινώντας από τα ίχνη του και από πρωτογενές υλικό.
- Να εθιστούν στην ακρόαση αντίθετων πληροφοριών και εκτιμήσεων για το ίδιο θέμα, και να νιώθουν την ανάγκη και την ευθύνη απόφασης.
- Να ευαισθητοποιηθούν για προβλήματα της τοπικής κοινωνίας μέσα στην οποία ζουν και για την ανάγκη συμμετοχής τους προς αναζήτηση λύσης των προβλημάτων αυτών.
- Να προετοιμαστούν ή να διευκολυνθούν στην κατανόηση της Γενικής ιστορίας και της ευρύτερης κοινωνίας.

B. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΜΕΡΟΣ Α΄	<p>Τι ονομάζεται τοπική ιστορία. Τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της τοπικής ιστορίας από την άποψη της μαθησιακής διαδικασίας. Λόγοι που υποδεικνύουν την προσέγγιση της τοπικής ιστορίας, μέσα στα πλαίσια της σχολικής παιδείας. Τρόποι προσέγγισης της τοπικής ιστορίας. Θέματα με τα οποία πρέπει να ασχολείται η τοπική ιστορία. Ενδεικτική ταξινόμηση θεμάτων: -Μνημεία για έρευνα. -Καλλιτεχνικά έργα για μελέτη, κ.ά.</p>
ΜΕΡΟΣ Β΄	<p>Επιλογή θεμάτων από όλες τις περιοχές της χώρας μας, αν είναι δυνατόν. Ενδεικτικά θέματα επιλογής: -Κάποιος αρχαιολογικός χώρος που βρίσκεται στην περιοχή του σχολείου (π.χ. η Κνωσός για τα σχολεία του νομού Ηρακλείου Κρήτης), κ.ά.. Δείγματα του τρόπου παρουσίασης θεμάτων - αντικειμένων Τοπικής Ιστορίας: -Καταγραφή των διαδοχικών ενεργειών των μαθητών στην περίπτωση που υποτίθεται ότι θα αναλάβουν κάποιο θέμα (π.χ. επίσκεψη σε κάποιο χώρο, σκαρίφημα ή φωτογραφία του χώρου - μνημείου - κτίσματος - εγκαταστάσεων, περιγραφή του μνημείου - κτίσματος -</p>

	<p>εγκαταστάσεων, ιστορία των χώρων αυτών, από βιβλία, συνεντεύξεις, κ.ά.). Επιλογή θεμάτων με τέτοιο τρόπο, ώστε να καλύπτουν όλους σχεδόν τους γεωγραφικούς χώρους της Ελλάδας.</p>
--	---

Α΄ ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
(ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΕΩΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ)

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
I. ΑΡΧΑΙΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΓΓΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ	
1. Γενική επισκόπηση της ιστορίας των λαών της Εγγύς Ανατολής από την προϊστορία έως το 323 π.Χ.	Η Μεσοποταμία. Η Αίγυπτος.
2. Πολιτική, κοινωνική, οικονομική οργάνωση και πολιτισμός	Πολιτική οργάνωση. Κοινωνία. Οικονομία. Πολιτισμός. Θρησκεία. Γραφή. Επιστήμες - Γράμματα - Τέχνες.
II. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΩΣ ΤΟ 323 π.Χ.	
1. Ελληνική Προϊστορία	Στοιχεία Αιγαιακών πολιτισμών. Μινωικός και Μυκηναϊκός πολιτισμός.
2. Η Αρχαία Ελλάδα από το 1100 π.Χ. έως το 323 π.Χ.	Αλλαγές στον ελλαδικό χώρο (11 ^{ος} - 9 ^{ος} αι. π.Χ.). Η πόλη κράτος. Στροφή στη Μεσόγειο (8 ^{ος} -6 ^{ος} αι. π.Χ.). Ο ελληνικός κόσμος του 5 ^{ου} και του 4 ^{ου} αι. π.Χ., έως το 323 π.Χ.. Σχέσεις Ελλήνων με τη Δυτική και Ανατολική Μεσόγειο.
III. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	
1. Ελληνιστικά κράτη	Οι ελληνιστικές μοναρχίες στην Ανατολή και στον Ελλαδικό χώρο. Πόλεις - κράτη. Συμπολιτείες.
2. Πολίτευμα, Κοινωνία και οικονομία	
3. Ελληνιστικός πολιτισμός	Πνευματική ζωή. Θρησκεία. Τέχνη.
IV. Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΔΥΤΙΚΗΣ	

ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΡΩΜΗ	
1. Ο Ελληνισμός της Μ. Ελλάδας και της δυτικής Μεσογείου	Πολιτική, οικονομική και κοινωνική οργάνωση. Συρακούσες. Σχέσεις των Ελλήνων με τους λαούς της Δυτικής Μεσογείου. Πολιτισμός.
2. Καρχηδόνα 3. Ρώμη (περίπου 753-200 π.Χ.)	Πολίτευμα, οικονομία, κοινωνία. Ελληνοκαρχηδονιακές σχέσεις. Ετρούσκοι και πρώιμη Ρώμη (753 π. Χ. - 508 π.Χ.). Πολιτειακές και κοινωνικές αλλαγές (508 π. Χ. - 264 π.Χ.). Η διαμόρφωση της πρώιμης ρωμαϊκής πολιτείας (res publica). Η διαμάχη Πατρικίων-πληβείων (508 π.Χ.- 287 π.Χ.). Ρωμαϊκή εξάπλωση στη Δυτική κυρίως Μεσόγειο. Πολιτισμός.
V. Η ΡΩΜΗ ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΣΕ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ	
Συμπλήρωση της Ρωμαϊκής επέκτασης στη Μεσόγειο	Επέκταση της ρωμαϊκής ηγεμονίας στην Ανατολή. Διοίκηση ρωμαϊκών επαρχιών. Συνέπειες των ρωμαϊκών κατακτήσεων. Πολιτική ενοποίηση της Ιταλίας. Εμφύλιοι πόλεμοι.
VI. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ	
1. Οι αιώνες της ακμής	Η εποχή του Αυγούστου. Πολίτευμα, Κοινωνία. Διοικητικές και στρατιωτικές αλλαγές. Πολιτισμός. Οι διάδοχοι του Αυγούστου έως τους Σεβήρους (14 μ. Χ - 193 μ.Χ.). Διοικητικές εξελίξεις και Δίκαιο. Κοινωνία και οικονομία. Σχέσεις ελληνισμού και Ρώμης. Ρωμαϊκή τέχνη.
2. Η κρίση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας	Κρίση στην κοινωνία, στην οικονομία. Κρίση του αυτοκρατορικού θεσμού. Εξωτερικοί κίνδυνοι.
VII. ΥΣΤΕΡΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ	
1. Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία από τα τέλη του 3^{ου} μ.Χ. αι. έως το 565 μ.Χ.	Προσπάθεια ανάκαμψης (Διοκλητιανός). Ο εκχριστιανισμός της αυτοκρατορίας και η ισχυροποίηση της Ρωμαϊκής Ανατολής.
2. Θρησκευτικές εξελίξεις	Διάδοση του χριστιανισμού. Ελληνισμός - χριστιανισμός. Σχέσεις θρησκείας και κράτους.

3. Ανατολή και Δύση	Η Νέα Ρώμη εδραιώνεται στον Ανατολικό κόσμο. Εποχή του Ιουστινιανού (527 μ. Χ.- 565 μ.Χ.).
4. Γράμματα και Τέχνες	Χριστιανική και «θύραθεν» παιδεία. Η τέχνη της ύστερης αρχαιότητας. Επιδράσεις του αρχαίου στο νέο κόσμο.
VIII. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗΣ	
1. Η Ινδία στην ελληνιστική- ρωμαϊκή εποχή	Η χώρα και ο πολιτισμός της. Η ελληνική παρουσία. Η σύνδεση με τον ρωμαϊκό κόσμο.
2. Η Κίνα στην ελληνιστική- ρωμαϊκή εποχή	Η χώρα και ο πολιτισμός της. Συμμετοχή στην οικονομική ζωή του Ελληνιστικού-Ρωμαϊκού κόσμου.

ΤΑΞΗ Α΄ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ)

ΡΙΖΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Α΄. ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- Να αποσαφηνιστεί στους μαθητές η προέλευση και η ιστορικότητα των εννοιών του ευρωπαϊκού πολιτισμού.
- Να συζητηθεί με τους μαθητές τι κληρονομούμε από την ευρωπαϊκή ιστορία, πώς αντιμετωπίζουμε και πώς χειριζόμαστε τις κληρονομίες μας.
- Να διαλυθούν οι τυχόν προκαταλήψεις απέναντι στις πολιτισμικές διαφορές.

Β΄. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
Η ΕΝΝΟΙΑ ΕΥΡΩΠΗ. Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ	Η Ευρώπη ως γεωγραφικός χώρος (γεωγραφικά, ιστορικά, πολιτισμικά κριτήρια). Καθορισμός των ορίων της Ευρώπης. Ευρώπη και Δύση. Ευρωπαϊκός και αμερικανικός πολιτισμός.
Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΧΩΡΟΥ	Βαρβαρικές εισβολές, μουσουλμανικές κατακτήσεις. Διάλυση του ενιαίου μεσογειακού χώρου που κληροδότησε η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και η ανάδυση του ευρωπαϊκού χώρου στον Μεσαίωνα. Η Ευρώπη από τις αυτοκρατορίες στα εθνικά κράτη. Η Ευρώπη και η δημιουργία του κοσμοσυστήματος (εποικισμός της Αμερικής και της Αυστραλίας, αποικιοκρατία, εμπορικά και οικονομικά δίκτυα). Τα αντίπαλα ευρωπαϊκά στρατόπεδα από τη Γαλλική Επανάσταση ως τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Η πορεία προς την ενοποίηση. Σύγχρονα προβλήματα (περιφερειακότητα και συγκεντρωτισμός).
ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΕΣ	Αντιμετώπιση των κληρονομιών της από την Ευρώπη. Τρόπος ένταξης των κληρονομιών αυτών μέσα στην κατάσταση που δημιουργήθηκε στην αρχή των Νεότερων χρόνων. Αναγέννηση και κλασικές κληρονομίες.

	<p>Μεταρρύθμιση και πρώτος χριστιανισμός. Ρωμαϊκή διοικητική παράδοση, αυτοκρατορίες και μοντέρνα έθνη. Διαμάχη τον 17^ο αιώνα για την ανωτερότητα ή όχι του νεότερου πολιτισμού πάνω στον αρχαίο. Κλασικισμός και ρομαντισμός. Αναβιώσεις παλαιών πολιτισμικών ρευμάτων. Έννοια της ερμηνείας του παρελθόντος: απόσταση από το παρελθόν, έλλογη αντιμετώπισή του, τα όρια της επικαιροποίησης του παρελθόντος.</p>
<p>Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥ</p>	<p>Χαρακτηριστικά του «ευρωπαϊκού νου» (της νεωτερικότητας που ξεκίνησε από την Ευρώπη). Αυτονόμηση του ατόμου και της γνώσης από την αυθεντία. Εσωτερίκευση της ηθικής (καλοί τρόποι και έννοια της πολιτισμένης συμπεριφοράς). Διαχωρισμός υποκειμένου και αντικειμένου της γνώσης στη φιλοσοφική παράδοση του 17^{ου} αι. Η απομάγευση του κόσμου. Πειραματισμός και ορθολογισμός. Διαφωτισμός.</p>
<p>Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ</p>	<p>Η έννοια των δικαιωμάτων - Τα φυσικά δικαιώματα. Η διαφορά στην έννοια της ελευθερίας από την κλασική αρχαιότητα. Η έννοια του συντάγματος και της ισορροπίας των εξουσιών - Από τα φυσικά δικαιώματα στα πολιτικά δικαιώματα. Η καθολική επέκταση της ψηφοφορίας - Από την ανδρική ψηφοφορία στην καθιέρωση της γυναικείας ψηφοφορίας. Από τα πολιτικά στα κοινωνικά δικαιώματα - Κράτος δικαίου, κράτος πρόνοιας και η συμβολή τους στη δημιουργία της ενιαίας Ευρώπης. Η έννοια της ανεξιθρησκίας και η μεταφορά της στις σύγχρονες πολιτικές και πολιτισμικές διαφορές. Η έννοια των αξιών - Σεβασμός τους ή μη από τους Ευρωπαίους. Δικτατορίες του μεσοπολέμου και Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος. Μεταπολεμική οργάνωση της Ευρώπης ως κριτική και υπέρβαση του παρελθόντος.</p>

<p>Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ</p>	<p>Η απόσπαση της τέχνης από το περιβάλλον της και η αυτονόμησή της με βάση την αισθητική. Συλλογές και Μουσεία - Αναπαράσταση και προοπτική. Η γονιμοποίηση της ευρωπαϊκής τέχνης από εξωευρωπαϊκές παραδόσεις - Ακαδημαϊσμός και πρωτοπορία. Η Λογοτεχνία. Η μουσική και τα χαρακτηριστικά της. Μαζική κοινωνία και τέχνη. Νεωτερισμός και παράδοση. Η πολιτισμική κληρονομιά ως στοιχείο της καθημερινής ζωής.</p>
<p>ΔΙΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΑΝΟΝΑ</p>	<p>Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός ως σύστημα (εσωτερικές ιεραρχίες, προτεσταντικές χώρες έναντι των καθολικών). Η Ευρώπη απέναντι στους μη Ευρωπαίους (Οριενταλισμός και υποτίμηση των πολιτισμών των άλλων ηπείρων). Η διάδοση του ευρωπαϊκού πολιτισμού εκτός της Ευρώπης. Οι οσμώσεις με τους άλλους πολιτισμούς. Η Παρουσία των μη Ευρωπαίων και του πολιτισμού τους εντός της Ευρώπης.</p>

Β΄ ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
(*ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ*)

**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΕΩΣ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ
ΒΙΕΝΝΗΣ (565 μ. Χ. -1815 μ.Χ.)**

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
Ι. ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ Α΄ ΕΩΣ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΕΡΝΤΕΝ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ (565 μ. Χ. - 843 μ.Χ.)	<p>Το Βυζάντιο από το θάνατο του Ιουστινιανού Α΄ έως το τέλος της Εικονομαχίας (565 μ.Χ.-843 μ.Χ.).</p> <p>Οι απαρχές του νέου κοινωνικο-οικονομικού συστήματος (Φεουδαρχίας) και η Δυτική Αυτοκρατορία ως την οριστική διάσπαση του κράτους των Καρολιδών (Περίπου 600 μ. Χ. - περίπου 850 μ. Χ.).</p> <p>Τα Βαλκάνια πριν από τον εκχριστιανισμό.</p> <p>Τα προ-οθωμανικά τουρκόφωνα φύλα και οι Σλάβοι στα Βαλκάνια (περίπου 550 μ. Χ. - 864 μ.Χ.).</p> <p>Το Ισλάμ ως νέα παγκόσμια δύναμη και η ραγδαία επέκτασή του (Χαλιφάτα, 622 μ.Χ.-περίπου 850 μ.Χ.).</p>
ΙΙ. ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΕΡΝΤΕΝ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ ΩΣ ΤΟ ΟΡΙΣΤΙΚΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (843 μ. Χ. - 1054 μ. Χ.)	<p>Το Βυζάντιο από το τέλος της Εικονομαχίας ως το τέλος της Μακεδονικής δυναστείας (843 μ. Χ. - 1057 μ. Χ.).</p> <p>Ο πρώτος σχηματισμός των δυτικοευρωπαϊκών εθνοτήτων.</p> <p>Από την Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία των Φράγκων στην Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία των Γερμανών (Περίπου 843 μ. Χ. - 1056 μ. Χ.).</p> <p>Η ευρύτερη βυζαντινή ζώνη: ο εκχριστιανισμένος ορθόδοξος σλαβόφωνος κόσμος στα Βαλκάνια και η εξέλιξη της Ρωσίας και της βορειοανατολικής Ευρώπης (860 μ. Χ. - περίπου 1050 μ. Χ.).</p> <p>Η μουσουλμανική Αυτοκρατορία των Αράβων και η εμφάνιση των προοθωμανικών τουρκικών δυναστειών (περίπου 850 μ. Χ. -1055 μ. Χ.).</p>
ΙΙΙ. ΑΠΟ ΤΟ ΟΡΙΣΤΙΚΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΩΣ ΤΗΝ Δ΄ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ (1054 μ. Χ. - 1204μ. Χ.)	<p>Το Βυζάντιο σε τροχιά παρακμής και η πρώτη άλωση της Κωνσταντινούπολης (1057 μ. Χ. -1204 μ. Χ.).</p> <p>Η επιβολή του παπικού ελέγχου στους κοσμικούς ηγεμόνες της Δύσης και οι Σταυροφορίες (1056 μ. Χ. -1204 μ. Χ.).</p> <p>Ο βαλκανικός κόσμος και οι απαρχές της ακμής της Ρωσίας (περίπου 1050 μ. Χ. - περίπου 1200 μ. Χ.).</p> <p>Ο κόσμος της Ανατολής και η επικράτηση των</p>

	προοθωμανικών τουρκικών δυναστειών επί των Αράβων (1055 μ. Χ. - περίπου 1200 μ. Χ.).
ΙV. ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΑΛΩΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΟΘΩΜΑΝΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ (1204 μ. Χ. - 1453 μ. Χ.)	<p>Το Βυζάντιο στους τελευταίους αιώνες : από την πρόσκαιρη απώλεια και την ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης ως την οριστική Παρακμή και πτώση (1204/1261 μ. Χ. -1453/1461 μ. Χ.).</p> <p>Η παρακμή των δυτικών φεουδαρχικών κοινωνιών και η επικράτηση της κοσμικής επί της εκκλησιαστικής εξουσίας./ Η κρίση της Παποσύνης (1204 μ. Χ. - περίπου 1450 μ. Χ.).</p> <p>Οι τελευταίοι αιώνες της βαλκανικής ανεξαρτησίας (Βούλγαροι, Σέρβοι, Βλάχοι / Ρουμάνοι) και οι οθωμανικές κατακτήσεις.</p> <p>Η κληρονομιά του Βυζαντίου από τη Ρωσία.</p> <p>Από τη «Νέα Ρώμη» στην «Τρίτη Ρώμη» (περίπου 1200 μ. Χ. -περίπου 1460 μ. Χ.).</p> <p>Η ολοκλήρωση της κυριαρχίας των Τούρκων (Σελτζούκων-Οθωμανών) στο μουσουλμανικό κόσμο της Εγγύς και της Μέσης Ανατολής (περίπου 1200 μ. Χ. - περίπου 1460/61 μ. Χ.).</p> <p>Η εποχή της πρώιμης Λατινοκρατίας στον ελλαδικό χώρο (1204 μ. Χ. - περίπου 1460 μ. Χ.) και στην Κύπρο (1192 μ. Χ. - 1489 μ. Χ.).</p>
V. Ο ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ	<p>Βυζαντινός πνευματικός βίος και πολιτισμός.</p> <p>Βυζαντινή τέχνη.</p> <p>Μεσαιωνικός ευρωπαϊκός πολιτισμός, επιστήμη και τέχνη.</p> <p>Η βυζαντινή πολιτιστική παράδοση στη νοτιοανατολική Ευρώπη (Βαλκάνια) και τη Ρωσία.</p> <p>Μουσουλμανικός πολιτισμός, επιστήμη και τέχνη (οι ενδοπολιτισμικές του σχέσεις και οι πνευματικές και καλλιτεχνικές του ανταλλαγές με το μεσαιωνικό Ελληνισμό).</p>
VI. ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΩΣ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ (1453-1648)	<p>Από το Μεσαίωνα στους Νέους Χρόνους.</p> <p>Αναγέννηση και Ανθρωπισμός.</p> <p>Οι ανακαλύψεις των νέων χωρών.</p> <p>Η θρησκευτική Μεταρρύθμιση στη Δύση.</p> <p>Η Ανατολή κάτω από οθωμανική κυριαρχία.</p> <p>Η επέκταση των Οθωμανών στην Ανατολική Ευρώπη και τη Μεσόγειο.</p> <p>Η μέση και η ύστερη Λατινοκρατία στον ελλαδικό χώρο (περίπου 1460 μ. Χ. - περίπου 1650 μ. Χ.) και στην Κύπρο (15^{ος}-17^{ος} αι. μ. Χ.).</p> <p>Ο Τριακονταετής πόλεμος και η διάσπαση της πολιτικής και θρησκευτικής ενότητας στην Ευρώπη.</p>
VII. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ ΕΩΣ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ	<p>Το κίνημα του Διαφωτισμού.</p> <p>Οικονομικές εξελίξεις: οικονομικές θεωρίες-απαρχές της βιομηχανικής επανάστασης.</p>

(1815)	Η Αμερικανική Ανεξαρτησία. Η Γαλλική Επανάσταση. Το τέλος της Λατινοκρατίας στην Ανατολή και οι διάδοχες δυτικές κυριαρχίες στο δυτικό ελλαδικό χώρο (Επτάνησα). Η Ναπολεόντεια περίοδος. Οι απαρχές της παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (μέσα 17 ^{ου} - αρχές 19 ^{ου} αιώνα).
VIII. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΤΕΧΝΕΣ (15^{ος} αι. - αρχές του 19^{ου} αι.)	

Β' ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ)

ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

A. ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- Να κατανοήσουν οι μαθητές τα υπαρκτά σήμερα προβλήματα του Ελληνισμού, παρακολουθώντας την ιστορική πορεία τους.
- Να εφαρμόζουν αρχές και θεωρίες της ιστορικής επιστήμης σε θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής.
- Να επεξεργάζονται και να ερμηνεύουν τις πηγές και να διαμορφώνουν κριτήρια διασταύρωσης και αξιολόγησής τους.

B. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
I. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΩΣ ΤΟΝ 19^ο ΑΙ.	Η Μακεδονία κατά την αρχαιότητα. Η Μακεδονία κατά τους ιστορικούς χρόνους. Η Μακεδονία κατά τη ρωμαϊκή εποχή. Η Μακεδονία κατά τους βυζαντινούς χρόνους.
II. ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ	Το πρώτο Μακεδονικό ζήτημα. Το δεύτερο Μακεδονικό ζήτημα. Το τρίτο Μακεδονικό ζήτημα. Το τέταρτο Μακεδονικό ζήτημα.
III. ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	Η ίδρυση του Αλβανικού κράτους και το Βορειοηπειρωτικό. Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος και οι μεταπολεμικές σχέσεις Ελλάδας και Αλβανίας. Ο Ελληνισμός της Αλβανίας.
IV. ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1930 Η προσέγγιση Ελλάδας - Τουρκίας. Ελληνοτουρκική και Νατοϊκή συμμαχία. Τα Σεπτεμβριανά επεισόδια του 1955. Ο Ελληνισμός της Πόλης. Ίμβρος και Τένεδος. Οι Μουσουλμάνοι της Δ. Θράκης. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο.
V. Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	Δημιουργία και εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Χαρακτήρας, περιεχόμενο, θεσμοί. Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Προοπτικές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.
VI. ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ	Καταβολές του Κυπριακού ζητήματος. Το Κυπριακό, διεθνές ζήτημα. Ο απελευθερωτικός αγώνας 1955-1959. Η Κυπριακή Δημοκρατία 1960-1974. Η Κυπριακή τραγωδία 1974.
VII. Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΣΠΟ-	Σημασία της ελληνικής διασποράς.

ΡΑ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΔΗΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ	Περίοδοι της ελληνικής διασποράς. Ιστορία της ελληνικής διασποράς. Η οργάνωση των παροικιών. Κοινωνική ενσωμάτωση και αφομοίωση. Υπερπόντια μετανάστευση. Ο απόδημος Ελληνισμός το Μεσοπόλεμο. Νέες τάσεις στην ελληνική μετανάστευση. Παλιννόστηση και προβλήματα. Απόδημος Ελληνισμός και εθνικά θέματα.
---	--

Β' ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ*(ΜΑΘΗΜΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ)***ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ****A. ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ**

- Να κατανοήσουν οι μαθητές τη διαδικασία εξέλιξης του κοινωνικού και πολιτικού συστήματος στην αρχαία Ελλάδα.
- Να βελτιώσουν την ικανότητά τους να αναλύουν και να ερμηνεύουν ιστορικά φαινόμενα και καταστάσεις σχετικά με τις κοινωνικές και πολιτικές δομές.
- Να εφαρμόζουν αρχές και θεωρίες της Ιστορικής επιστήμης σε συγκεκριμένα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα.
- Να προσεγγίσουν ζητήματα της Ιστορικής έρευνας σχετικά με την Ιστορική ορολογία και τις μεθόδους αξιοποίησης των πηγών.
- Να αναπτύξουν κριτήρια επεξεργασίας, διείσδυσης και ερμηνείας των πηγών.
- Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη αποδοχής του δημοκρατικού ιδεώδους ως βασικού στοιχείου για την οργάνωση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.
- Να διαμορφώσουν αρχές για τη δημιουργία της προσωπικής τους βιοθεωρίας με βάση τις ανθρωπιστικές αξίες.

B. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
I. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	<i>α. Η πορεία της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας</i> Η κοινωνική διαστρωμάτωση Η Κρητομυκηναϊκή κοινωνία Η κοινωνία στη Γεωμετρική και Αρχαϊκή εποχή Η κλασική περίοδος Τα Ελληνιστικά χρόνια <i>β. Κοινωνικοί θεσμοί</i> Η οικογένεια και η θέση της γυναίκας Η εκπαίδευση Ο στρατός Η θρησκεία και η θρησκευτική ζωή <i>γ. Η καθημερινή ζωή</i> Τα επαγγέλματα Η ψυχαγωγία Η μόδα
II. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	<i>α. Η εξέλιξη του πολιτικού συστήματος</i> Η πορεία προς την πόλη-κράτος Η πόλη-κράτος Η αριστοκρατική πόλη Η δημοκρατική πόλη <i>β. Μοναρχίες, κοινά, Συμπολιτείες</i>

γ. Ελληνιστικές μοναρχίες

Γ' ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
(ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ)
1815 - 1990

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
I. Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1815-1871)	<p>Οι αποφάσεις του Συνεδρίου της Βιέννης και η νέα ευρωπαϊκή ισορροπία. Η θέση του Ανατολικού ζητήματος. Τα εθνικά και φιλελεύθερα κινήματα στην Ευρώπη. Ο αγώνας για την ανεξαρτησία των Ελλήνων και η δημιουργία του ελληνικού κράτους. Το αίτημα για την εθνική ολοκλήρωση ως καθοριστικός παράγοντας στη διαμόρφωση της πολιτικής του ελληνικού κράτους. Αναβίωση των ενδοευρωπαϊκών ανταγωνισμών. Ο Κριμαϊκός πόλεμος και η ιταλική ενοποίηση. Η νέα θέση του Ανατολικού ζητήματος. Γαλλοπρωσικός πόλεμος και γερμανική ενοποίηση. Νέα πολιτικά μορφώματα στην αμερικανική ήπειρο. Οι ΗΠΑ ανερχόμενη διεθνώς δύναμη.</p>
II. Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 19^ο ΩΣ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ (1871-1914)	<p>Βιομηχανική ανάπτυξη και κοινωνικές ζυμώσεις στην Ευρώπη. Νέα πολιτισμικά ρεύματα. Η φιλειρηνική κίνηση. Η αποικιακή εξάπλωση των ευρωπαϊκών κρατών στο απόγειό της. Το Ανατολικό ζήτημα σε ένταση: από τον ρωσοτουρκικό πόλεμο στους Βαλκανικούς πολέμους. Ο ρόλος του Ελληνισμού στη διεργασία της απελευθέρωσης των βαλκανικών λαών από την οθωμανική κυριαρχία. Η ένταση των ευρωπαϊκών ανταγωνισμών και η έκρηξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου.</p>
III. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ	<p>Η εξέλιξη των πολεμικών επιχειρήσεων από την έναρξη των εχθροπραξιών ως τη συνθηκολόγηση της Γερμανίας.</p>

	<p>Η Οκτωβριανή Επανάσταση στη Ρωσία. Η Ελλάδα απέναντι στους εμπολέμους. Ο εθνικός διχασμός. Η πολεμική έξοδος της Ελλάδας. Η Συνδιάσκεψη των Παρισίων (1919-1920). Από τη Συνθήκη των Βερσαλιών στη Συνθήκη των Σεβρών. Η συνέχιση του πολέμου στη Μ. Ασία ως τη Μικρασιατική καταστροφή. Η Συνδιάσκεψη της Λωζάνης. Το τέλος του Ανατολικού ζητήματος και η νέα διεθνής θέση της Ελλάδας μετά την υπογραφή της ειρήνης.</p>
<p>III. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ</p>	<p>Η εξέλιξη των πολεμικών επιχειρήσεων από την έναρξη των εχθροπραξιών ως τη συνθηκολόγηση της Γερμανίας. Η Οκτωβριανή Επανάσταση στη Ρωσία. Η Ελλάδα απέναντι στους εμπολέμους. Ο εθνικός διχασμός. Η πολεμική έξοδος της Ελλάδας. Η Συνδιάσκεψη των Παρισίων (1919-1920). Από τη Συνθήκη των Βερσαλιών στη Συνθήκη των Σεβρών. Η συνέχιση του πολέμου στη Μ. Ασία ως τη Μικρασιατική καταστροφή. Η Συνδιάσκεψη της Λωζάνης. Το τέλος του Ανατολικού ζητήματος και η νέα διεθνής θέση της Ελλάδας μετά την υπογραφή της ειρήνης.</p>
<p>IV. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ</p>	<p>Η σύσταση και η λειτουργία της ΚΤΕ. Η περίοδος των ελπίδων: από τις συμφωνίες του Λοκάρνο ως την πρόταση Μπριάν για την Ομοσπονδιακή Ένωση της Ευρώπης (1925-1930). Η νέα ισορροπία στα Βαλκάνια και την Εγγύς Ανατολή. Η Ελλάδα παράγοντας σταθερότητας. Η διεθνής οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της. Η άνοδος του Φασισμού και η διολίσθηση της Ευρώπης στη βία. Οι επιπτώσεις του φαινομένου στην Ελλάδα.</p>
<p>V. Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ</p>	<p>Η επέκταση της γερμανικής κυριαρχίας στην Ευρώπη (1939-1943). Η ελληνική αντίσταση και η σημασία της, σε σχέση με τις δυνάμεις του Άξονα. Η συμμαχική αντεπίθεση και η ολοκληρωτική ήττα της ναζιστικής Γερμανίας. Η δίκη της Νυρεμβέργης.</p>

	<p>Πρώτα σημεία ανταγωνισμού μεταξύ των Δυτικών Συμμάχων και της ΕΣΣΔ. Η Ελλάδα πεδίο αντιπαράθεσης των δύο κόσμων. Οι Συνθήκες της Ειρήνης. Η ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου.</p>
<p>VI. Ο ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ</p>	<p>Η οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας την επαύριο του πολέμου. Η σύσταση και η λειτουργία του ΟΗΕ. Το καθεστώς του Διπολισμού. Πολιτικές, οικονομικές και ιδεολογικές Παράμετροι. Οι επιπτώσεις του φαινομένου στην Ελλάδα. Το τέλος του Διπολισμού. Η αποαποικιοποίηση και ο ρόλος των νέων κρατών στη διεθνή ζωή. Ο Τρίτος Κόσμος: Παράγοντες ισχύος και αδυναμίας. Η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση: πραγματοποιήσεις και προοπτικές. Η Ελλάδα από τη σύνδεση με την ΕΟΚ στην ένταξη και τη συμμετοχή στην ΕΕ. Κρίσιμες προκλήσεις σε βάρος της ανθρωπότητας στις παρυφές του 21^{ου} αιώνα. Η βία. Η καταστροφή του περιβάλλοντος. Η ανεπάρκεια των πρώτων υλών. Ο υπερπληθυσμός. Η πυρηνική απειλή.</p>
<p>VII. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΥ ΩΣ ΤΙΣ ΠΑΡΥΦΕΣ ΤΟΥ 21^{ου} ΑΙΩΝΑ</p>	<p>Καλλιτεχνικά κινήματα. Λογοτεχνικές σχολές. Νέες μορφές τέχνης. Σύγχρονες μορφές τέχνης.</p>

Γ΄ ΤΑΞΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΜΑΘΗΜΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ)

ΙΣΤΟΡΙΑ
(ΘΕΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ)

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
I. ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ	Αναβίωση της εμπορικής ναυτιλίας Διανομή των εθνικών κτημάτων Εκμετάλλευση ορυχείων Δημιουργία τραπεζικού συστήματος Βιομηχανία Δημόσια έργα. Δίκτυο σιδηροδρόμων Εθνικά δάνεια Εξωελλαδικό ελληνικό κεφάλαιο Αγορά του θεσσαλικού κάμπου από Έλληνες κεφαλαιούχους του Εξωτερικού Από τη νομισματική κρίση (1879) στην αδυναμία εξυπηρέτησης των δανείων Ο ρόλος του ξένου και του εξωελλαδικού ελληνικού κεφαλαίου και ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος (ΔΟΕ) Το αγροτικό ζήτημα Πρώτα βήματα του εργατικού κινήματος Οικονομικές συνθήκες κατά την περίοδο 1910-1922 Η οικονομική ζωή κατά την περίοδο 1922-1936
II. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 - 1936)	Εξωτερικός προσανατολισμός και πελαταιακές σχέσεις (1821 - 1843) Χειραφέτηση και αναμόρφωση (1844 - 1880) Δικομματισμός και κόμματα αρχών (1880-1909) Ανανέωση - Διχασμός (1909-1922) Εκσυγχρονισμός και επεμβάσεις (1923-1936)
III. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821-1930)	Επαναστατική και καποδιστριακή περίοδος Οθωνική περίοδος (1832-1862) Περίοδος της βασιλείας Γεωργίου του Α΄ (1863-1912) Βαλκανικοί πόλεμοι Πρώτος παγκόσμιος πόλεμος Μικρασιατικός πόλεμος Σύμφωνο του 1930
IV. ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ, ΑΠΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ, ΚΑΤΑ	Η συμβολή της Κρήτης στην Εθνεγερσία του 1821

ΤΟ 19^ο ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ	Η Κρήτη την περίοδο 1830-1860 Η Μεγάλη Κρητική Επανάσταση (1866-69) Οι τελευταίες εξεγέρσεις στην Κρήτη και η ελληνική πολιτική έως την Κρητική Πολιτεία (1878 -1898) Η Κρητική Πολιτεία έως την ενσωμάτωση της Κρήτης με την Ελλάδα
--	---